Regională
Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul XI Nr. 22 (532) Joi 28 mai 1964 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ — 6 pagini 50 bani

pag. 3
G. C. NICOLESCU
Contribuții eminesciene

pag. 3
MATEI CĂLINESCU
Eminescu și Shakespeare (II)

CARNET DE SCRIITOR

în cetatea din CÎMPIA BÎRSEI

În anii dinaintea primului război mondial, în vacanța de vară, la Poiana Țapului și la Bușteni, ne delectam cu pesmeți de Brașov. Pe hîrtia în care erau împachetate aceste bunătăți cu mireasmă de vanilie, citeam de obicei numele de **Spuderka** sau **Johann Siegens Witwe Nachfolger** și o explicație pe cît de laconică, pe atît de îmbucurătoare : **Kronstädter Zwieback,** (pesmeți de Brașov). Țărance desculțe, gheboșate de bătrînețe și inițiate în tainele contrabandei, le aduceau peste Bucegi de la Brașov. Le vindeau apoi în stațiunile climaterice ale Văii Prahovei mulțumindu-se cu un cîștig de cîțiva creițari. Poverile lor, înfășurate în mușama neagră, mai conțineau, de obicei, pachețele de turtă dulce, ridichi albe și uriașe cum cresc numai în Cîmpia Bîrsei, legături de tarhon și „săpunaș de oauă", fiert într-o căscioară din Scheiu.

Tot acolo, în cartierul acesta al Brașovului, pe una din ulițele curățele și scnine de sub Tîmpa, se născuse și **Șt. O. Iosif,** mult îndrăgitul poet al copilăriei mele. Îl văd parcă și acum, îmbrăcat într-o redingotă neagră și încălțat cu ghete ale căror tălpi erau tocite pe pietrele șoselei naționale care lua sfîrșit la Predeal. Iosif, care-și petrecea verile în comunele din apropierea Bucegilor, practica, așadar, tot un fel de contrabandă care, desigur, n-ar fi fost pe placul autorităților din Brașov. În sala cantinei fabricii de postav din Azuga și a cantinei „Ursul" din Bușteni, poetul, salutat și aclamat de un public atent și uimitor de numeros, ne citea cu glas domol versurile lui. În deosebi, baladele își găsiseră sinceri și entuziaști admiratori printre noi, iar **„Frumoasa Irină"** era, precum mi-aduc aminte, mai întotdeauna bucata preferată pe care poetul, mișcat de aplauzele noastre, o recita, cu aceeași emoție, chiar de două ori.

Pe-atunci Brașovul și muntele Tîmpa alcătuiau un întreg de nedespărțit, cu toate că distanța de la biserica din Bartolomeu, trimisă parcă ca un avant-post în direcția comunei Cristian, și pînă la grădinile de zarzavaturi ale cetății, măsura cel puțin trei kilometri, iar în Ulița Lungă din Orașul Vechi activa aproape întreaga breaslă a turtarilor, vreo douăzeci la număr. „Promenadele" și zidurile cimitirelor străvechi conturau centrul acestui spațiu, iar Biserica Neagră și turnul clădirii Sfatului se lăudau cu înălțimile lor care se împotriviseră, cu mai multă sau mai puțină izbîndă, tuturor năvălirilor din trecut.

Călătorii rămîneau uimiți de bogățiile arhivelor cu documente prețioase din epocile lui **Vlad Țepeș, Mihai Viteazul, Matei Basarab** și **Constantin Brîncoveanu,** sau de casa în care **Johannes Honterus,** reformatorul sașilor și contemporanul lui Martin Luther, tipărise primele broșuri și volume apărute în sud-estul Europei. Dar, din oră în oră, arterele principale ale orașului erau cutreierate de locomotivele antediluviene ale acelor „tramvaie cu aburi" care scoteau un fum greu, gras și negru ca tușul chinezesc, șuierînd cumplit, gîfîind din răsputeri și trăgînd trei sau patru vagoane în miniatură. Vara, rochiile albe ale vilegiaturiștelor și portul țăranilor care în zorii zilei transportau spre tîrgul orașului roadele cu adevărat uriașe și nespus de bogate ale Cîmpiei Bîrsei — mai ales cartofi, varză, ceapă, conopidă, mere și pepeni verzi — se înnegreau treptat-treptat, după fiecare apariție a unei asemenea „dihănii de oțel" care se obosea să înfățișeze o legătură de transport între centrul orașului și cîteva suburbii mai arătoase. Cînd priveam de pe o înălțime spre înghesuiala de case care dădea parcă năvală în direcția gării, izvorul de clădiri devenea un rîu respectabil, iar rîul, ceva mai departe, un fel de fluviu ce se revărsa spre liniile de cale ferată. Acolo însă platoul Țării Bîrsei era neted și gol. Pe-atunci viața propriu-zisă a Brașovului se mulțumea să pulseze între cîteva înălțimi păduroase din jurul Postăvarului și la poalele lor, fără a trece decît arareori marginea platoului dominat de apele Bîrsei și ale Oltului.

Abia după 23 August 1944, cetatea de sub Tîmpă luă în stăpînire depărtările podișului Bîrsei. Acum vechiul oraș se întinde parcă pe nerăsuflate depășind pietrele kilometrice și hotarele de altădată. Crește vertiginos întinzîndu-și suprafețele clădite peste toate periferiile suburbiei Bartolomeu, spre Hărman, Noua și Dîrste. Unde, cu ani în urmă, se înălțau plopi din vîrful cărora priveai spre depărtări nelocuite, s-au ridicat centre și piețe ale orașului nou, modern, plin de lumină și seninătate. În locul vechii gări de cale ferată ce devenise anacronică, se înalță acum noua gară, clădită din arcuri de beton, oțel și sticlă.

Minunea reală a socialismului a depășit demult orice stînjenire, orice sovăială a trecutului. ,

Mii de ferestre ale unor blocuri confortabile se deschid spre razele soarelui. Pretutindeni stații de troleibuze și autobuze, prăvălii alimentare, ateliere, firme noi, geamuri de proporții uimitoare, pompe de benzină, munți întregi de piatră cubică, cazane de asfalt, uzine și fabrici. Iar orașul vechi, în care colăbrise poetul Iosif, încearcă să nu rămînă pe loc în această întrecere ce ține de cheltuirea rodnicei energiilor. Multe căscioare dispar de la o zi la alta făcînd loc blocurilor, anexelor noi ale hotelurilor sau ale unor clădiri publice demne de strălucirea unui oraș în plină ascensiune. În locul „promenadelor" strîmte, grănițate de bîrne și butuci înfipți în pămînt, ne desfată privirea tot felul de scuaruri, ronduri, alei și poteci care șerpuiesc prin adevărate cîmpii de flori cu exuberanță exotică.

Pretutindeni recunoaștem eforturile Partidului Muncitoresc Romîn și exemplul lui în munca eroică și de creație. Iar chipul de bronz al lui St. O. Iosif, care acum o jumătate de veac își organiza singur lecturile literare în comunele din valea Prahovei, întrînd sfios în locuințele vilegiaturiștilor și vînzînd bilete de intrare, se înalță acum în centrul orașului său natal. Brașovul e mîndru de fiul lui.

În toate străzile învecinate, dar și pe șoselele, pe drumurile ce duc spre „Poiană" și în direcția opusă, spre Piatra Mare și Piatra Craiului, întîlnim, mai la fiece pas, o întreagă „floră" de firme și chemări luminate, înscrise cu becuri electrice. În slovele lor se oglindește limpede și convingător recunoștința exuberantă a populației pentru îndemnul și pilda zilelor noastre.

Oscar Walter CISEK

NINA CASSIAN

Confruntare

În orașul minier
am tresărit împreună,
auzind cum detună
priveliștea dură, de fier.

Pe fața ta, netedă prea,
o asprime trecu,
și frumos ai fost tu
și, turburată, inima mea.

Și-am rămas să privim
în noi și-n ceilalți,
adînc înnobilați
de-acel ritm unanim,

la un loc cu minerii,
sub metalele serii.

HORVÁTH ISTVÁN

Aceste pajiști înfrumusețate...

Închis în infinitul eu (deși-n tărie
hălăduiesc pe-un drum de peruzea
mă odihnesc în iarbă. - Cenușe,
aleargă o furnică-n fața mea
pe-un fir de iarbă, unde-ntr-un tufi
un Cosmos fără pondere-i culcat :
o pasăre-n cîntat din ascunziș
ori e un glas, ce nici n-a existat.

Neliniști, tainice relații,
și-aprinse-n primăvară vii culori
dezleagă-n neființa-mi noi ecvații
Dar risipit rămîn atotcuprinzător
cînd poate un atom din mine, viu
spre-a astrelor orbite se avîntă, -
și astfel locul n-a rămas pustiu
atîta timp cît viața-n juru-mi cîntă...

Se scurge timpu-n vuiet de cascade,
răpind înfioratele-mi minute
și-n suflet clipă după clipă-mi scade.
Dar cîntecele mele desfăcute
deasupra plaiurilor dezmierdate
sînt vii și spun că viersul mi-e păzit
de-aceste pajiști înfrumusețate
unde-am visat și-am fost adesea fericit...

REALISM-REALISM SOCIALIST

Cîteva considerații privind noutatea literaturii contemporane

La două decenii după Eliberare e instructiv a examina din cît mai multe unghiuri de vedere evoluția pe care a parcurs-o în această perioadă literatura. Obiectul acestui examen pot fi (și sînt) atît realizările deosebite, în speță scrierile care au marcat momente în istoria literaturii contemporane, cît și o seamă de aspecte mai generale ale peisajului literar. Foarte ispititoare este, de pildă, încercarea de a stabili tendința de dezvoltare în diferite domenii de creație, în proză bunăoară, de a fixa cîteva din tipurile de roman constituite în anii de după cel de al doilea război mondial. Datorăm interesante și substanțiale studii de acest gen lui Silvian Iosifescu. Într-un articol sau două, viitoare, vom expune și punctul nostru de vedere în problema clasificării romanelor reprezentative scrise de la 23 August 1944, incoace. Însă spre a putea defini diferitele tipuri de roman în specificitatea lor contemporană, e necesară o prealabilă delimitare a cadrului, o descriere a climatului ideologic în care se dezvoltă literatura romînă de azi.

În cuvîntarea rostită la conferința pe țară din 1962 a scriitorilor, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej a insistat asupra misiunii literaturii „de a contribui prin toată forța ei de înrîurire la formarea și dezvoltarea conștiinței socialiste, la făurirea omului nou, a moralei socialiste, a atitudinii noi față de muncă și societate, la înlăturarea din conștiința oamenilor a influențelor ideologiei și educației burgheze", de a reflecta „puternicul avînt al construcției economiei și culturii socialiste, schimbările în modul de viață al poporului" în opere care „să însemne și ca măiestrie un mare pas înainte" și să dea „o nouă strălucire comorilor limbii noastre." Realismul socialist n-a apărut în literatura romînă dintr-o dată ; el s-a constituit, ca și în alte literaturi, într-un proces complex, prin adîncirea realismului și a altor direcții artistice cu caracter pozitiv (ca de ex. romantismul activ, protestatar și vizionar) prin lărgirea și adîncirea acestora pe baza tuturor cuceririlor și tradițiilor artei înaintate, revalorificate critic în lumina experienței istorice a clasei care și-a asumat rolul de a reorganiza pe cale revoluționară societatea.

De cînd există arta, orientarea cea mai fecundă s-a dovedit a fi aceea care îndrumă creația către marile aspecte ale existenței, către ceea ce e fundamental în realitate, fie spre a înfățișa imaginea lumii, veridic, fie spre a da expresie aspirațiilor umane permanente. Cultul sîbarit al formei pure, disprețul pentru conținut sînt proprii perioadelor de decadență spirituală și duc la devitalizarea artei. Într-un înțeles foarte larg realismul e în fond un mod al efortului omenesc de autocunoaștere : descoperind lumea, omul se descoperă implicit pe el însuși, definește dimensiunile propriului spirit. Cunoașterea, inclusiv cunoașterea naturii umane, e condiționată istoric. Omul își valorifică virtualitățile creatoare în timp, pe măsură ce-și creează mijloacele necesare investigării și prefacerii mediului ambiant. De acest fapt se resimte și evoluția artistică. „Arta — zicea Goethe — e totdeauna la țința sa". Ne permitem să adăugăm: e la țința sa (altfel spus: se realizează pe sine însăși) în măsura în care devine expresia desăvîrșită a spiritului uman într-un anume stadiu al desfășurării acestuia. Progresul cunoașterii artistice nu e străin astfel de dezvoltarea societății, de evoluția științelor, a tehnicii, de ansamblul existenței social-istorice. Asemeni celorlalte forme ale conștiinței sociale, arta reflectă lupta de clasă, participă la ea. Dezvoltarea forțelor de producție, activitatea claselor în ascensiune lărgește orizontul cunoașterii, modifică reprezentările, modul de a gîndi, sensibilitatea oamenilor. Noțiuni care provocau teamă, teroare mistică în evul mediu sînt înfruntate de omul Renașterii cu o luciditate curajoasă și demnă, iar copilul de țăran din zilele noastre știe cum e construit avionul de care tatăl său se sperie, la vîrsta lui.

Ajunsă la punctul cel mai înaintat pînă atunci al dezvoltării ei, tendința de scrutare vastă și adîncă a existenței s-a concretizat în secolul trecut în acea direcție literară, deosebit de bogată în realizări, pe care o ilustrează creația unor autori ca Dickens, Balzac, Stendhal, Gogol, Tolstoi, Dostoievski, iar la noi Caragiale, Creangă, Slavici, mai tîrziu Rebreanu. Potrivit caracterizării lui Engels, realismul de tip clasic („realismul critic", cum l-a numit Gorki) zdruncină — într-o epocă de stabilitate a capitalismului — optimismul burghez, „destramă paienjenișul iluziilor convenționale burgheze (...), face inevitabilă îndoiala în ce privește valabilitatea veșnică a situației existente, chiar fără a oferi direct o soluție, ba, după împrejurări, uneori chiar fără a lua măcar atitudine în mod real". Realismul de tip clasic — ajuns la expresia plenară într-o perioadă istorică „în care revoluționarismul democrației burgheze era deja pe cale de a dispărea (în Europa), în timp ce revoluționarismul proletariatului socialist încă nu ajunsese la stabilitate" (Lenin) — e un realism constatativ, chiar dacă obiectiv (adesea și subiectiv) constatarea implică o judecată. Către sfîrșitul secolului trecut, în toate domeniile artei se petrec schimbări profunde, prefaceri complexe, ce nu sînt, desigur, fără legătură cu procesele social-istorice desfășurate în aceeași perioadă. Istoricii tuturor artelor înregistrează o reacție față de formulele artistice anterioare, pe care am putea-o numi, cu un cuvînt rezumativ anti-mimezis. În literatură, simboliștii resping parnasianismul și naturalismul, pictura cunoaște insurecția impresioniștilor și expresioniștilor, în sculptură se afirmă geniul înnoitor al lui Rodin, muzica e răscolită de spiritul gigantic și rebel al lui Wagner — toți acești creatori tinzînd la o artă care să nu imite realitatea, ci să revele o existență posibilă „au delà", dincolo de aparențe. Neacceptarea formulelor de artă imitative exprimă, negreșit, un protest mai general, o revoltă ce depășea sfera artei, vizînd înseși realitățile sociale detestabile consemnate de literatura realist-critică. În sensibilitatea umană s-a produs o criză. Arta care se limitează la zugrăvirea unei lumi rele, fără a căuta soluții, fără a se lansa în dezbateri și fără a face loc în cuprinsul ei visului nu mai procură satisfacție. Preferințele merg tot mai vizibil către o artă de probleme, de căutări, de revelații, experiențe interioare și altitudini. Tendința generală la sfîrșitul veacului al XIX-lea este una de dezobiectivare, de liricizare a artelor. Cum se explică ? A vedea în ea doar un rezultat al presiunii ideologiei burgheze, al sforțărilor unei clase reacționare de a sustrage atenția de la realitate, nu e suficient, deși tendința aceasta acționează ca un fenomen obiectiv. E drept că o seamă de opere exprimă o neaderență la realitatea obiectivă în general, nu numai la cea burgheză, dar multe din acestea, proclamînd refuzul de a trăi în contingent, în istorie, neagă efectiv doar existența mărginită, meschină în spațiul acelei societăți care — cum citim în Manifestul Partidului Comunist — „a despuiat de aureola lor toate activitățile pînă atunci venerabile" și „a transformat pe medic, jurist, preot, poet, om de știință, în muncitorii ei salariați". În multe cazuri, aspecte proprii societății și modului de viață burghez sînt atribuite prin generalizare abuzivă existenței sociale în genere, chiar naturii umane. La astfel de generalizări neîntemeiate, scriitorii au ajuns datorită necunoașterii mecanismului social, incapacității de a deznoda direcția dez-

D. MICU și N. MANOLESCU

(Continuare în pag. 7)

Eminescu

DORIO LAZĂR

RADU BOUREANU

teiul

De va muri strămoșul ținut în chingi de fier
Cu brațele întinse în poezia lumii,
S-o pierde rădăcina de vis în noaptea humii
Și mută va rămîne o arie sub cer.

Pe calea nebuloasei și-o legăna landoul
Cu roți de umbră timpul din gîndul lui răsfrînt,
Doar roata lunii de va mai trece pe pămînt
Făgaș de-argint să poarte în doliul lui Copoul.

De va muri poemul de cîntec vegetal,
Enorma liră neagră lemnoasă, ce-nsumase
Un univers de cîntec, pe care îl cîntase
Însinguratul vieții și nopții de pe deal

Eu văd venind toți teii cu fructele akene
Ca niște negre clopote mute și mărunte
Lovind în amintirea ecou de largă frunte ;
Păduri de tei, verzi lire de vis, eminesciene.

TUDOR VIANU

De Tudor Vianu, ca personalitate marcantă a culturii romînești, am luat cunoștință încă pe cînd eram elev de liceu, cu zeci de ani în urmă, apoi ca student, apropiindu-mă tot mai mult de radianta sa operă literară, pentru ca apoi, după Eliberare, să ne trezim cot la cot pe aceleași cîmp de luptă fără sînge, nobil prin idealurile sale omenești, — al creației și muncii culturale.

Rar mi-a fost dat să cunosc un om mai generos, un om cu un orizont cultural mai larg — și tocmai pentru aceasta mai umanitar — ca Tudor Vianu, a cărui moarte cășunează durere tuturor celor ce activează, ori au contingență organică cu cultura — deci întregului nostru popor.

Am spus că a fost generos, pentru că niciodată nu și-a cruțat energia colosală și priceperea de mare cărturar de a răspunde oricînd, și mai ales după eliberarea țării, sarcinilor grele pe care le-a înțeles și acceptat și, mai mult, numeroaselor cereri ce i s-au făcut de a răspunde cu înțeleptul și binecîntăritul său cuvînt în cele mai dificile, mai delicate probleme de ordin cultural, cînd a fost solicitat, fie în țară, fie peste hotare, și a fost foarte solicitat, și întotdeauna a făcut cinste țării prin prestigiul său recunoscut și prin contribuția valoroasă în orice situație, cît ar fi fost ea de grea.

Profesor care a crescut generații și generații de intelectuali, rafinat estet și literat irecuzabil de mare preț, Tudor Vianu a fost mereu prezent în linia întîia a creației noastre artistico-literare și a bătăliei ideologice, fiind purtător de cuvînt al cugetărilor înaintate și inscriindu-se cu glorie printre cei ce au înțeles mesajul istoric al erei comunismului.

Pe tărîm național el n-a fost pur și simplu un desțelenitor al unor valori încă nu destul cunoscute, ci promotorul competent al unor valori încă nerecunoscute, spărgînd prin aceasta zidul dintre prezent și viitor. Dacă Eminescu, o supremă expresie a culturii romînești, l-a pasionat, nu mai puțin și-a consacrat eforturile rodnice în valorificarea operelor poeților mai aproape de epoca noastră, ca Tudor Arghezi și Ion Barbu, pentru ca delta largă a preocupărilor sale neobosite să cuprindă și ultimele realizări ale scriitorilor romîni din epoca nouă a socialismului în plină desfășurare.

Pe plan internațional, cu o pătrundere inegalată, Tudor Vianu a căutat și a găsit totdeauna numitorul comun dintre realizările romînești și cele universale, aducînd prin aceasta servicii demne de cea mai profundă recunoștință patriei noastre.

Faptul că el a aderat cu trup și suflet la regimul nostru, la mișcarea clasei muncitoare, nu este numai o dovadă a profundei sale înțelegeri filozofice a timpului în care trăim, ci și o strălucită demonstrație a pa-

Mihai BENIUC

(Continuare în pagina 6)

Tudor Vianu a întrunit, într-un chip puțin obișnuit, calitățile unui om de știință și pe acelea ale unui poet. În el aceste însușiri atît de deosebite nu numai că s-au împăcat foarte bine, dar chiar s-au îmbinat, alcătuind o armonioasă individualitate, deschisă deopotrivă către cercetarea științifică și către creația poetică.

Toate aceste calități eminente și-au găsit expresia într-o operă vastă și variată care se întinde în mai multe direcții. Filozof, istoric și critic literar, la fel de competent în istoria literaturii romîne și în istoria literaturii universale, observator minuțios și fin al tuturor formelor de cultură, Tudor Vianu, cu o curiozitate intelectuală infinită, cu o putere de muncă neobișnuită, cu o riguroasă metodă de cercetare și cu un mare talent literar a dat opere de primul rang în filozofie, în istoria literară, în critica literară, în poezie.

Sensibilitatea lui vibrantă, ascunsă deseori sub o aparență de calm și seninătate, își găsea o expresie întotdeauna nouă și adîncă. Punea suflet nu numai în versurile sale, clasic concepute, sculptural cizelate, dar și în studiile sale cele mai savante, consacrate celor mai felurite teme de istorie și critică literară. Erudiția lui vastă, informația sigură, cunoștințele sale variate și bine organizate, se înveșmîntau într-un stil admirabil ca precizie, echilibru și limpezime adîncă.

În acest stil monumental au fost scrise atîtea lucrări de mare valoare, de la tratatul de *Estetică*, unic în literatura noastră, pînă la *Arta prozatorilor romîni*, de la pătrunzătorul studiu din 1930 despre *Poezia lui Eminescu* pînă la masivul volum de *Studii de literatură universală și comparată*, apărut anul trecut. Aceste studii pun bazele solide ale unei școli romînești de literatură comparată. În chestiunile privitoare la stil, ca să nu dau decît un singur exemplu printre multe altele, Tudor Vianu deschide perspective noi. În cartea sa *Problemele metaforei și alte studii de stilistică*, apărută în 1957, după ce analizează mecanismul complex al metaforei, ajunge la concluzia că metafora nu este numai o figură de stil ci este în primul rînd, citez, „unul, din cele mai fine instrumente de cunoaștere a spiritului omenesc". Aceasta este o constatare menită să aducă date noi și hotărîtoare în definirea fenomenului literar.

În nemărginita părere de rău pe care ne-o lasă moartea lui Tudor Vianu stăruie totuși certitudinea luminoasă că opera lui cuprinzătoare și adîncă va rămîne mereu ca un tezaur de idei fecunde și de interpretări subtile pentru cercetătorii literari și pentru toți iubitorii de literatură și de poezie, această operă însemnînd totodată o contribuție de preț a culturii romînești la umanismul universal.

Alexandru PHILIPPIDE

PE SCURT DESPRE CĂRȚI

ȘTEFAN GHEORGHIU:

„Brățara"

Cele patru nuvele care compun noul volum al lui Ștefan Gheorghiu, Brățara, au, fiecare în parte, o unitate de sine, o configurație proprie. Concepute sub forma unor confesiuni autobiografice a patru personaje diferite, nuvelele produc impresia, ba chiar certitudinea că eroul care se confesează, deși poarta nume felurite, este unul și același. Nuvelele sînt astfel orînduite în volum încît sugerează, prin tapiseria și împrejurările zugrăvite, cronologia biografică, în timp și spațiu, a unuia și aceluiași personaj. Acțiunea piesei inițiale, Singur, se desfășoară într-un sat, în perioada anterioară celui de al doilea război mondial. Personajul central apare aici în ipostaza unui băiat de țărani, care își rememorează amănuntele copilăriei triste, mizere și zbuciumate, proiectate însă pe fundalul vieții întregului sat, a familiei și rudelor sale. Finalul consemnează moartea în război a tatălui copilului și plecarea acestuia la oraș, în căutare de lucru. Cea de a doua nuvelă, Amăgiri, se petrece în mediul citadin, în timpul războiului. Povestitorul nu mai este Sterea Zăhan, din Singur, ci poartă acum numele de Florica. Cu toate acestea, unele detalii din biografia lui indică același personaj inițial. Florică este un băiat de la țară, orfan, de-abia sosit în București, în căutarea unui loc de muncă. Pentru scurt timp el devine „asociatul" unui zugrav. Lică, om generos, cu un fond sufletesc curat, dar stăpînit de patima beției, care îl duce la pieire. În nuvela următoare, Brățara, eroul apare sub o altă identitate fizică și într-o nouă ipostază, ca ucenic în atelierul de proteze al afaceristului Willy. În Dimineață de august, ultima din volum, povestitorul, în cea de a patra ipostază, evocă momentul insurecției armate de la 23 August 1944, cînd a înțeles profund sensul nou, luminos, al vieții și viitorului său, integrîndu-se conștient și entuziast în lupta eroică a clasei noastre muncitoare, sub conducerea partidului.

Nuvelele lui Ștefan Gheorghiu, luate împreună, urmăresc, în esență, drumul vieții unui tînăr, din anii amari ai copilăriei și pînă în momentul în care destinul său urcă pe treapta adevăratei libertăți și demnități umane, drumul formării unei noi conștiințe, revoluționare, în condițiile exploatării capitaliste și ale dictaturii fasciste, drumul spre integrarea activă în lupta pentru eliberarea patriei.

De remarcat este că prozatorul a ales, pentru formula adoptată, să definească cu claritate și sobrietate nu numai psihologia, structura morală a personajului narator, în diferitele etape succesive ale vîrstei și biografiei lui, ci și să contureze distinct, autentic, profilurile umane variate ale celorlalte personaje, ale oamenilor în mijlocul cărora trăiește și cu care stabilește strînse relații. Merită amintite, în primul rînd, portretele din nuvela Singur, tatăl și bunicii copilului și mai ales unchiul acestuia, muncitorul comunist Pavel, care apare pentru scurt timp în cadrul acțiunii, dar îndeajuns pentru a se impune prin frumusețea trăsăturilor sale morale. Bunica lui Sterea Zăhan este înfățișată cu o remarcabilă naturalețe, în comportările ei firești, de femeie simplă, cu mentalitatea specifică bătrînești, cu treceri spontane de la o stare afectivă la alta.

În nuvela titulară, Ștefan Gheorghiu reușește ca, prin intermediul unui singur personaj, al celui care povestește, să evoce în imagini pătrunzătoare lupta ilegală a comuniștilor, acțiunile lor curajoase, colective, să sugereze atmosfera tragică din timpul războiului, altitudinile diferitelor categorii de oameni față de evenimentele care aveau loc în acea vreme.

Deși formula adoptată i-a oferit destule posibilități de construcție, totuși, în Brățara, prozatorul a precipitat și a simplificat o coordonată esențială a acțiunii, și anume aceea în care tînărul ucenic este educat de muncitorii comuniști aliați în ilegalitate, a împrejurărilor în care ucenicul cunoaște partidul comunist. Surprinzător, ucenicul este convocat deodată la o ședință conspirativă, și, de-abia după ce se impart manifestele, atunci conducătorul acțiunii își aduce aminte că nu i-a vorbit ucenicului niciodată despre partidul comunist, spunîndu-i : „Ar fi trebuit, băiete, sigur că ar fi trebuit ! Acum am timp prea puțin să-ți explic... Ei, nu te înțirista ! Dacă avem încredere în tine, înseamnă că te socotim bărbat, om în putere. Vezi tu, partidul este aici și pretutindeni". Frazele prin care i se arată ucenicului cine este partidul comunist sînt spuse în fugă, retoric : „El plutește în aerul ce-l respirăm, în faldul cel roșu, tresare în inima mea, în inima ta..."

Nuvela Brățara, deși are o largă arie de cuprindere, zugrăvind viața și acțiunile muncitorilor din atelierul de proteze, cinismul și afacerile murdare ale patronului Willy, destinul dureros al Anicăi, slugă în casa patronului, protestele invalizilor de război etc., se desfășoară într-un ritm trepidant, echilibrat, fiecare amănunt avînd un loc bine precizat, capabil să evoce și să sugereze o întreagă stare de lucruri. Atît această nuvelă cît și celelalte din cuprinsul volumului reușesc să capteze atenția cititorului și prin stilul lor sobru, concis, cu expresii necăutate, pline de naturalețe.

Teodor VÎRGOLICI

O. PANCU-IAȘI:

Făt-Frumos cînd era mic

Pancu-Iași a început prin a fi poet. Nicăieri, calitățile sale de fantezie și umor nu se valorifică mai bine în proza pentru cei mici, decît pe parcursul concentrat al poveștii. Volumul Făt-Frumos cînd era mic (ca și altele anterioare) exprimă lucrul acesta.

Alăturarea unor povești mai noi și mai vechi, ne permite să verificăm încă o dată însușirile prozei povestitorului. Departe de a se așeza — pentru a le vorbi copiilor — pe un scaun mic și la o masă scundă, Octav Pancu-Iași pătrunde în acțiune cu adevăratele sale dimensiuni și în adevăratul său rol devenind el însuși un fel de erou. Acest lucru e valabil și în cele mai multe din lucrările recentului volum. **(Dați-mi o gumă, copii, Nu numai la grădiniță, Poveste de necrezut, Trei fluiere și încă unul, etc.).** Autorul își permite astfel să discute oricînd și direct cu copiii, situîndu-i și pe ei, prin aceasta spulberare ființă a convenției, în adevărata lor postură de cititori, sau ascultători, și folosind un limbaj deschis, vecin uneori cu improvizația.

Pancu-Iași nu mimează copilăria. El nu ascunde, de asemenea, faptul, că modul său de documentare e direct și apelează adesea la copiii de pe stradă, sau din cartier. Basmele lui Pancu-Iași sînt moderne, pentru că autorul nu recurge la reminiscențe și idei preconcepute în legătură cu viața și cercul de interese al copiilor. În acest sens, cele mai reușite bucăți ale volumului, sînt cele în care eroul-povestitor exprimă sincer necazurile vesele ale cărților sale de tată. **(Trei fluiere și încă unul).** Cele mai puțin izbutite se depărtează de aspectul oarecum autobiografic și poematic, rămînînd niște simple schițe fanteziste scrise cu un scop moralizator-general și didactic evident: **Atît și nimic mai mult, Drumețul înțelept,** și într-un anume sens chiar **Se caută un Moș Gerilă.**

Pancu-Iași împrumută de la copii, modul lor propriu de a fabula, vizibil în jocurile de creație, în care mosorul, lopata, dulapul sau chiar blocul pot vorbi, cu trăsături expresive, păreri și individualitate. Uneori însă scriitorul face eforturi pentru a da o interpretare și un scop explicit educativ, personificării sau hiperbolei inițiatile, ca și cum ele în sine n-ar fi suficient de utile pentru dezvoltarea imaginației, a umorului, a perspicacității și inteligenții micilor cititori. Așa se întîmplă, de pildă și în atît de interesant construita poveste **Albastră ca cerneala,** a cărei eroină își închele însă fermecătoarele aventuri, o dată cu apariția unui puțin convingător și prozaic „articol la Gazeta de perete".

De remarcat o notă nouă și mai gravă în poveștile recente ale autorului, un umor uneori apropiat de Șalom Alechem.

„Sînt oricînd gata să dau cel mai mare necaz, pentru un fleac de zîmbet și să schimb o ladă burdușită cu amărăciuni cu o glumă mică, cît să încapă într-un degetar"...

Prin sinceritate și invenție, volumul **Făt-Frumos cînd era mic,** în ciuda unor lipsuri semnalate, rămîne o izbutită și interesantă apariție, în proza noastră adresată copiilor.

Mioara CREMENE

C. IGNĂTESCU:

„Vîntoasa"

Cu **Vîntoasa,** C. Ignătescu se arată preocupat în continuare de evocarea unor episoade istorice mai puțin cercetate. De data aceasta reconstituie epic unul din cele mai zguduitoare momente din trecutul de luptă al poporului nostru: răscoala lui Gheorghe Doja.

În lipsa unor date verificabile, C. Ignătescu folosește cu succes legenda, dar mai mult în evocarea atmosferei, decît în substanța epică propriu-zisă.

Întîmplările narate nu au rostul de a evidenția numai fizionomia exemplară a unui personaj ca Doja, ci totodată și năzuințele obștești. Între eroi și mase C. Ignătescu descoperă relații firești, Gh. Doja caracterizîndu-se în primul rînd prin capacitatea de a se dărui pînă la sacrificiu cauzei celor mulți. Poporul îl înțelege, de aceea, îl urmează, îl iubește, suferă alături de el și nu-l uită. Semnificativ ni se pare în acest sens mai ales finalul narațiunii. Prozatorul dezvăluie aici cu finețe complexitatea sentimentului de totală contopire, izbutind să dea pagini de certă valoare literară.

Totuși, dacă **Mitruț al Joldii** — altă carte a lui C. Ignătescu — reconstituia domnia lui Ioan Vodă cel Cumplit în linii sobre, viguroase, **Vîntoasa,** reprezentare a unei epoci la fel de zbuciumate, însc la alte proporții, alunecă prea des în descripție duioasă. Există în carte scene ce s-ar fi vrut cioplite în piatră. Ne gîndim, de pildă, la statul dietei sau la secvențele de luptă, care nu reușesc să depășească nivelul unor intervenții declamative. Eroii romanului se mișcă în cadrul acestor coordonate, fapt care le diminuează personalitatea, aplatizîndu-i și uniformizîndu-i. Aici, nefirescul predomină și diluează, acțiunea, iar dramaticul se reduce uneori la un vag flux discursiv. Chiar pe Doja, personajul cel mai izbutit al romanului, autorul tinde să-l caracterizeze prin interminabile discuții, cînd faptele ,acțiunea propriu-ziză, ar fi reușit mai bine să-l fixeze individualitatea. Ceilalți eroi se dezvăluie cititorilor doar prin cîteva linii.

Dincolo de atari neajunsuri, **Vîntoasa,** adresîndu-se în special tineretului, rămîne o carte utilă, instructivă.

Rodica DOCEA

CONSTANTIN ABĂLUȚĂ:

„Lumina pămîntului"

În comparație cu alți colegi de generație, care preferă imaginea dezlănțuită, atitudinea patetică, tonul avîntat, autorul acestei plachete se destăinuie pe un ton discret, aproape șoptit. Poate de aceea Nina Cassian deschide prefața cu afirmația: „Citirea poeziei lui Constantin Abăluță impune o stare colmă și meditativă".

Poetul străbate cartierele mărginașe, unde, noaptea, tîrziu, întorcîndu-se acasă din schimb, muncitorii se opresc la o cișmea, „beau zgomotos, și-n mîinile lor lumea e limpede, limpede" ; surprinde cotidianul într-o aură poetică: **„Către seară / zidul acesta parcă se-nfioară... / Mîinile zidarului le-au atins odat, / gestul lui le-a scris pe aceeași orbită / și sevele-nghețate s-au deșteptat /.../ Poate de-aceea dacă te-apropii / auzi foșnind în zid, ca-n luncă, plopii"** („Așezam cărămizi").

Poetul cîntă lumea vegetală integrată în circuitul universal: **„Ridicată din pragul țărinei pe spirale de seve / dai lama-n văzduh ca un gînd / despici mediocre, liacede straturi / Te-arunci lucidă în marele vînt /... Frunză verde, frunză puis ai nemuririi / tu ai făcut spre viață semnul de-nceput".**

O poezie frumoasă este cea intitulată Elegie, închinată lui Nicolae Labiș. Portretul este conturat cu finețe: **„Douăzeci de ani, o iubire cît soarele și nici o vină / pentru ce l-ai ascuns în afund, apă lină / pentru ce l-ați gonit dintre voi, căprioare / cu ochii ca două stele amare..."** Reținem atenția și poeziile Lumina pămîntului și Eroica.

Metafora surprinde uneori prin noutate: **„trupul tău lăsînd după el / prin aerul lucios, decantat / șiruri întregi de statui"**; dar alteori supără tocmai prin banalitate. Abăluța își probează însușirile mai ales atunci cînd tinde să vorbească deschis, direct „fără ornamentație și culoare", „transcriind ideea nudă", cum observă și Nina Cassian. Uneori însă formula nu-l slujește decît foarte relativ. În poezia **Pe stradă merg,** de pildă, nemulțumește declarația găsită de la sfîrșit, mai ales că, în nuditatea ei, a ajuns de mult un loc comun: **„Sînt plin de oameni. Larg respir, îmi place / să trec neluat în seamă prin mulțime / așa cum trece orișicare altul".**

Elena DAN

CALEIDOSCOP

Miercuri 27 mai la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" poetul belgian Charles Moisse a conferențiat despre „Poetul Robert Vivier". Asistența a urmărit cu interes expunerea oaspetelui belgian.

Muzeul satului a făcut recent două însemnate achiziții. Este vorba de o casă veche din lemn, datînd din a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Piesa, de altfel, e cea mai veche din tot muzeul. O casă țărănească din satul Zăpodeni, raionul Vaslui. Cealaltă achiziție este o mică gospodărie de prin ținutul Mureșului. Olaturile au o mare vechime și ele : anul 1775.

Editura pentru literatură pregătește tipărirea în două volume a colecției de folclor a lui Vasile Alecsandri. Poeziile populare de astă dată apar într-o ediție critică sub îngrijirea lui G. Vrabie. Concomitent se tipărește un alt volum, cu același text stabilit și prefațat de Vrabie și cu ilustrații de A. Demian.

Poezii populare foarte vechi vor fi adunate, la aceeași editură, într-o antologie : „La luncile soarelui".

Se află în lucru două volume de basme populare românești, nepublicate pînă acum, precum și un bogat folclor regional (Oltenia și Muntenia).

E în curs de apariție romanul *Pașiuni* semnat de Constantin Chirită. Acțiunea cărții se desfășoară în peisajul industriei noastre socialiste. Personajul principal este un tînăr inginer care-și închină cu abnegație munca procesului de automatizare a unei uzine.

O nouă operă a lui Lion Feuchtwanger se află sub tipar la Editura pentru literatură universală. Este vorba de romanul *Succes*.

În lunile ce urmează Editura pentru literatură universală va publica noi lucrări din literatura rusă și sovietică. Printre acestea semnalăm *Basmul satiric rus* și două volume cuprinzînd o culegere din nuvelele lui Kuprin, *Pe tărmuri sălbatice* de Boris Polevoi și poemul *Omul* de Medjelaitis în tălmăcirea lui Geo Dumitrescu.

Marea călătorie, romanul lui Jorge Semprun, laureat în 1962 al premiului internațional „Formentor", a intrat de curînd la tipar, sub îngrijirea Editurii pentru literatură universală. Cartea relatează suferințele unui convoi de deportați în drumul spre unul din lagărele naziste ale morții.

Printre traducerile din literatura franceză clasică și contemporană, vor apare *Adolf* al lui Benjamin Constant, un volum care cuprinde corespondența lui Romain Rolland intitulat *Dragă Sofia*, și romanul lui Robert Merle, *Insula*.

Din opera lui Blasco Ibanez se traduc la Editura pentru literatură universală două nuvele mai ample : *Baraca* și *Intrusul*.

Weekend în Guatemala, care alături de *Domnul Președinte* i-a creat faima lui Miguel Asturias, va apare în cea de a doua parte a anului la E.L.U.

S-a imprimat pe discuri „Electrecord" piesa lui Victor Ion Popa, *Tache, Ianke și Cadîr*.

La Editura Tineretului se află sub tipar volumele de versuri *Inelul lui Saturn* de Mihu Dragomir și *Cartea Raluței* de Victor Tulbure.

La Editura muzicală e în pregătire ediția a III-a a monografiei George Enescu de Andrei Tudor.

Poetul Salamon Ernö a lăsat în urma sa cîteva cărți de poezie. O culegere din versurile lui, în traducere românească, va vedea în curînd lumina tiparului. Prefața va fi semnată de Szász János.

În „Biblioteca pentru toți" va apare în 2 volume *Antologia dramaturgiei românești*. Tot la Editura pentru literatură se află sub tipar volumul de versuri *Întoarcerea tinereții furate* semnat de Eugen Frunză și o carte de nuvele *Fata de la miază-zi* a lui Dumitru Radu Popescu.

Tinerețe

G. COVALSCHI

alb-negru

Consecvent cu spiritul întregii sale concepții estetice care refuză a admite existența unor teme și obiecte „nobile" vrednice să figureze în poezie și a altora ce n-ar avea acces la această calitate, fiind prea „terestre" sau de un prea izbitor caracter de noutate, G. Călinescu scrie la „Cronica optimistului", ultimul număr al Contemporanului : „Nu vedeam încă de mult motivul pentru care nu s-ar cînta cu talent rotativele, cuvelele de transmisiune, pulsațiile regulată a motoarelor Diesel, șuierul sirenelor. Homer a cîntat transportul maritim, azi putem face același lucru neexcluzînd traficul feroviar".

ÎN „TRIBUNA" din 21 mai a.c. citim sub semnătura lui Constantin Cubleșan: *„Nichita Stănescu este un veritabil poet al timpului său. El evită poezia picturală sau reportajul liric, notația directă a impresiilor vizuale etc."* Așadar, cei ce cultivă asemenea modalități nu sînt, „veritabili" poeți ai vremii noastre. Care e, atunci, calitatea de bază a liricii lui Nichita Stănescu, semnul prin care el se impune ca atare ? *„El merge mai adînc pe linia abstractizării"* (Cubleșan vrea să zică, probabil, a „esențializării"). Și mai departe : *„Actualitatea poeziei sale constă în faptul că ea dezbate idei contemporane"*. Ceea ce e pleonastic. Exclusivismul, impropietatea și pleonasmul nu aduc niciodată bune servicii nici criticii, nici poeziei.

A APĂRUT Revista de folclor, *nr. 3—4 pe 1963*. Deși menține încă *vechea denumire (primul număr pe 1964 va purta titlul de* Revista de etnografie și folclor) *volumul indică țărgirea domeniului de cercetare.*

Între studiile din sumar, reține atenția articolul semnat de cunoscutul cercetător al baladelor populare, Al. I. Amzulescu : Ion ăl Mare — balada clăcașului răzvrătit, o *monografie a textului luat în discuție. După ce trasează tabloul tuturor variantelor, cu o scurtă caracterizare a fiecăreia, autorul întreprinde o analiză minuțioasă a cadrului social și geografic în care a apărut balada, explicînd nuanțat sensurile cele mai diverse ale textului popular. Uimește, însă, într-un studiu atît de cuprinzător lipsa unei echivalente analize stilistice. Afirmația, în concluzie, că balada este* „un document folcloric de o remarcabilă măiestrie artistică" și cîteva note lapidare, nu îndeajuns *argumentate, sînt insuficiente. Mai ales că Al. I. Amzulescu a dat în ultima vreme contribuții interesante de poetică folclorică. Lucrarea, definitivată în 1959, trebuia completată la o publicare în 1964.*

Foarte interesant e studiul Monicăi Brătulescu Contribuții la cercetarea metaforei în folclorul din Maramureș. *Autoarea se ocupă de cîteva probleme privind funcționalitatea metaforei în creația populară.*

Menționăm și articolele semnate de Al. Giurchescu, Jocurile ciobănești din satul Dumbrava, *G. Habenicht* Fenomenul reelaborării unui text folcloric epic, *și Ion Taloș* Arthur Schott și culegerile lui de povești românești.

Ultimul număr al Revistei de folclor, *cu informații bogate, cu studii cuprinzătoare de ținută științifică, dă o idee asupra ultimelor cercetări românești în domeniul folcloristicii. Surprinde lipsa rubricii* Note și discuții, *și a recenziilor.*

„CĂRȚI NOI" rubrica finală a *Vieții românești* prezintă în numărul 3 informații variate și comentarii interesante despre volumele apărute în ultimul timp. Menționăm recenzia Verei Călin despre cartea Elenei Vianu : *Moraliști francezi*

Regretăm, dar nu putem trece cu vederea anumite curiozități stilistice întîlnite în cuprinsul aceleiași rubrici. De pildă : „Prin realizarea unor portrete „Însemnările unui învățător", certifică încă o dată talentul reporteriesc și intuiția psihologică a unui prozator, *care se încearcă puțin în genul scurt.* Sau : „Fără îndoială, P. Cireș avea toată libertatea să apeleze la ficțiune, fără de care, *cum se știe* (s.n.) arta nu e posibilă. Numai că el nu se poate feri de un naufragiu iminent pe oceanul furtunos al ficțiunii artistice". Ficțiune, ficțiune, dar nici așa.

ÎN NR. 3 al *Vieții românești*, Nina Cassian publică cinci sonete de dragoste de o puternică efervescență lirică. Reproducem în întregime sonetul I : „Cu tine, e ninsoarea mai adîncă / au sens pădurile în asfințit / și tristele semnale ce-și trimit / planetele necunoscute încă / Fiori triumfale pot țîșni din stîncă / fertil e-ntregul lumii circuit / și pot zimbi, cu tine, liniștit / din mine, moartea, cînd încet mănîncă. / Tu ești, din toți, unica mea pereche / de frunte și de sînge și de mers. / Cu tine dăinui în legenda veche / cu tine-n ineditul univers, / străină de uzuri și rutine / și liberă, o liberă, — cu tine".

„LUCEAFĂRUL" din 9 mai 1964 reproduce sub titlul *Fără comentarii* la rubrica *Meridiane literare* un pasaj din articolul *Un umanism trucat* de Philippe Sénart, apărut în *La Table ronde*. Criticul francez îl combate pe Robbe-Grillet pentru unele extravaganțe antiumaniste *(natura fără oameni (?).* Perfect. Ce ni se pare bizar e că, la sfîrșitul citatului, ni se dă o amănuntită și năstrușnică biografie, reprezentînd aproximativ o treime din pasajul menționat și în care aflăm una după alta că Robbe-Grillet (Alain) „literat" e inginer agronom, că a lucrat la un institut de fructe și citrice coloniale în Maroc, Guineea, Martinica, Guadelupa; că e fiul domnului cutare (inginer și el) și al doamnei cutare (fostă — și ea se dă și numele de fată); că s-a căsătorit la 23 octombrie 1957 cu domnișoara X etc. etc. — ceva în genul lui „aflăm cu plăcere că domnul și domnișoara.."

Dacă *Luceafărul* se arată atît de monden cu viața particulară a autorilor de care se ocupă, să ne dea pe viitor lista completă. — veri, unchi, mătuși, cîinele preferat, eventual, pisica iubită...

„CONTEMPORANUL" Nr. 21 din 22 mai 1964 ne informează, sub semnătura Antoanetei Tănăsescu :

„Liturghia de la miezul nopții ecranizarea... este articolul mai pregnant și mai consecvent decît piesa de procedeul *antitezei opoziționale"*

Nostimă antiteză...

CITIM în *Flacăra* din 23 mai 1964, sub titlul *„...și e totuși, o problemă de conținut"* un comentariu închinat tulburătoarei și poate pe veci insolubilei probleme a ambalajului.

„Problema ambalajelor implică deci o întreagă activitate, care începe cu studii, încercări, căutări, documentare, continuă cu creația artistică și..." Și mai ce ?

Departe de noi intenția facilă de a bagateliza o asemenea problemă, numai că am fi de părere că ea poate fi tratată și într-un chip omenesc mai firesc, și nu pe un ton așa de patetic sugerînd înfricoșătoarele dificultăți ce bîntuie calea soluționării sale: *„o întreagă activitate"*, *„studii.."*, *„încercări"*, *„căutări"*, *„creație artistică"* de la pînă la, *„începe cu... continuă cu..."* ș.a.m.d. Chestie de bun gust.

DURÎND de mai multă vreme cu victorii alternative de o parte sau de alta, disputa dintre partizanii stilului metaforic și adepții stilului nud în critica artistică, pare a se decide pe neașteptate și într-un mod cît se poate de răsunător în favoarea celor dinții. Faptul s-a consumat. Bătălia se încheie odată cu adeziunea la metaforiști a criticului cinematografic Eva Sîrbu. În ultimul număr al *Contemporanului* analizînd filmul *Cauze drepte* ea scrie negru pe alb următoarele, făcînd să se năruie pentru totdeauna jalnicele justificări ale adepților stilului sobru sub presiunea unui torent de fascinante și cît se poate de elegante expresii figurate : *„Fără ca barbecul cu care vegetarul Pietro Germi asedia o societate absurdă, madame Dupré e doar o pietricică pe care Christian Jaque o aruncă în grădina justiției".*

Berbecul și pietricica — sau două filme cu subiect asemănător, idee de studiu. Mai departe : *„Să trecem dincolo de pragul plin de spini al defectelor — spinii sînt întotdeauna mulți, dar aceștia pădure cînd e vorba de un regizor renumit — și să ne oprim pe pajiștea cu flori a calităților".* Sau în poiana aspectelor pozitive. Sau pe movilița însușirilor regizorale.

O TULBURĂTOARE descoperire *în domeniul istoriei literare ne-a fost adusă la cunoștință în coloanele ultimului număr al revistei* Contemporanul. *„La Praga—ne informează pagina a opta a săptămînalului — a fost publicată o poezie inedită de Rainer Maria Rilke. Poezia a fost scrisă în 1872..." Este — după cîte știm — primul caz cunoscut pînă acum în care autorul își scrie versurile înainte de a se naște. În paranteză fie spus, Rainer Maria Rilke s-a născut la 1875 !*

CRONICA LITERARĂ

ȘTEFAN AUG. DOINAȘ

Cartea mareelor

Ștefan Augustin Doinaș, care nu mai e la vremea debutului (decît editorial), scrie frumos, inspirat, vădind o sensibilitate cultivată și o bună stăpînire a mijloacelor de expresie. Cartea mareelor ni-l relevă ca temperament tulburat de probleme, mișcîndu-se firesc între vis și realitate, înzestrat cu o reală putere de transfigurare, fără a forța vreodată nota, păstrînd un echilibru funciar, chiar dacă, programatic, s-ar vrea un demiurg, plăsmuitor de uriași, „pe-ai căror umeri nemurirea să atîrne / ușoară ca o pelerină", chiar dacă simte repetat răscolitoarea chemare a spațiilor uranice și dialoghează cu timpul curgător și chiar dacă, în fine, în sistemul său de referințe, apar nu o dată elemente caracteristice îndeobște universului știut romantic. Aș zice, mai degrabă, că e un clasicizant, iubitor de armonii și de forme desăvîrșite, sugerînd profilul unui om ideal în a cărui structură intimă rațiunea și omenia să constituie factori primordiali, definitorii, un poet al patosului lucid, având-l ca modele pe Michelangelo și Goethe. Ambilor giganți, Șt. Aug. Doinaș le înalță, de altfel, elogiile sale nețărmurite în două poeme de mare acuratețe, închinate, în ultimă analiză, geniului uman : Ca Michelangelo și Copacul de la Weimar. Unui asemenea tip (pînă la un punct rinascentist), însumînd virtuțile savantului, filozofului și creatorului de frumuseți, vizionarului și luptătorului social, platoșele și gesturile războinice îi sînt, consubstanțial, străine. Convins de acest adevăr, de esență umanistă, poetul nu-și pune intențiile sub semnul vechii invocații virgiliene, „arma virumque cano" (cînt bărbatul și armele...) ci sub acela al unui alt ideal, infinit mai generos, izvorît din credințe pacifice, care modifică esențial spiritul de interpretare : primul ciclu al volumului (și nu numai el) cîntă „oamenii și uneltele lor". Rînd pe rînd, ideea se materializează în imaginea zidarului care își agață mistria „în primul cui de raze al serii" (Versuri pentru zidar), în zborul rachetei „ce fulgeră spre lună" ca „un fluture de raze cu capul fermecat / ce pipăie grădina de haos cu antene" (Fluturele cosmic), în drumul orbital al cosmonauților (Zborul în grup), în tinerețea șoferului „cu părul nins, cu fața numai riduri", surizător și înțelegător (Balada șoferului de troleibuz), în făuritorul anonim al ulciorului „vechi și subțiat cu artă" (Ulciorul), în poetul ivit, „în zorii zilei să măsoare / pe-un flaut dulce secolul măreț" (În memoriam) sau în cel asasinat mișelește de gloanțele fasciste (Baladă spaniolă), în colectiviștii și agronomii muncind să obțină recolte și mai bogate (ciclul Carnet rustic), în istoria de lupte a oamenilor sau în eroii de la Grivița (ciclul Istorie), în minunile cotidiene ale străzii sau în incandescența iubirii.

Citind aceste ipostaze, n-am epuizat nici pe departe registrul tematic al volumului, așa cum n-am indicat decît un număr restrîns din suita de fenomene, obiecte, întruchipări sau aspecte față de care poetul își exprimă punctul său de vedere. Ele au însă darul de a sublinia interesul pe care Doinaș-clasicizantul îl manifestă nu pentru om în general, nu pentru o entitate abstractă, desăcută de timp și spațiu, ci pentru omul concret, aflat în anume relații sociale și pe anume trepte ale istoriei sale. Dar raportîndu-se la un astfel de om, el nu încearcă portretizări și nici (în cazul așa-ziselor „balade") narațiuni menite să-l reliefeze pe „erou" în cine știe ce situații elocvente. Liric prin excelență, Doinaș se autodefinește, de fapt, înlocuind mereu punctul de reper și universul în care se mișcă. Șirului de ipostaze umane care îi reține atenția sau cu care, mai exact, își interferează existența psihologică, poetul se adaugă astfel neîncetat pe sine însuși. Într-o asemenea împrejurare, sortită intenționat să-i evidențieze altitudinea și uneori (în lirica erotică mai ales) mutațiile sentimentale, faptul de viață propriu-zis, omul contemplat joacă firesc rolul unui **disimulat pretext.** Ce-i drept, nu întotdeauna. Dar atunci cînd poetul încearcă obiectivări sau, ca să fiu mai aproape de adevăr, cînd redă pur și simplu o anumită realitate, rezultatul artistic nu e din cele mai remarcabile, oricîtă energie verbală sau bună intenție s-ar cheltui. E cazul, în parte, cu Carnet rustic unde elogiul agronomilor, invocarea porumbului și a cocorilor nu izbutesc să comunice, într-un mod cu adevărat inedit, un simțămînt corespunzător și nici să transfigureze, dintr-un unghi original, fenomenul oglindit. E cazul, apoi, cu unele poeme din ciclul Istorie, unde evocarea trecutului se menține cîteodată la un nivel prea înregistrativ, insistîndu-se pe aspecte valorificate și de alții. Nu mi se pare ciudat că în atari situații formula adoptată e fie una discursivă, fie una rațional-silogistică, fie una declarativ-retorică sau, cum se întîmplă într-un sonet (Coloanele) din ciclul titular, una care să le sintetizeze pe toate : „Ca apele izvoarelor de munte / născute din luceferi care cad; / ca riurile ce și formează vad / din iureșul torentelor mărunte ; / / ca fluviile cu talaz nomad / pe care nu e nimeni să le-nfrunte, / cînd își aruncă înspumata frunte / în sfera mării de azur și jad : / / așa, din pragul caselor străbune, / în străzile ce-n zori încep să sune / ca tobele sub lovituri de mai, / / se-nvolbură și cresc și curg în zare / Coloanele ființii proletare / sub dangătele florilor, în mai". Faptul că Doinaș știe să compună un text curat și corect nu să închege o metaforă nu salvează, în contextul liricii actuale, versurile reproduse, nici de banalitate, nici de mediocritate.

Din fericire, exemplele de această natură nu dau tonalitatea volumului. Nu în asemenea exerciții făcute (comparativ cu alții) la un nivel totuși onorabil, trebuie căutată substanța poeziei lui Doinaș. Nu ele sînt cele care să certifice, în peisajul literaturii noastre contemporane, măsura talentului său incontestabil. Evident, ceva din nota lui specifică pătrunde chiar în atari compoziții mai puțin izbutite. Autorul Cărții mareelor nu e un poet al gestului spontan, izbucnit parcă pe neașteptate, trădînd uluiala sau candoarea ingenuă, ci mai degrabă un pasionat lucid, dublat de un artizan care își șlefuiește cu migală și răbdare lucrarea, țintind să comunice sensibil o idee, de obicei filozofică, sau un sentiment înțeles în valențele lui esențializate. Tendința nu e însă spre abstractizare, nici spre excesivă intelectualizare, deși cîndva, prin 1956, într-o interesantă poezie programatică, neinclusă însă în volum, Șt. A. Doinaș cînta rațiunea ca pe cea mai credincioasă amantă. Ideea și sentimentul (trecut prin reîortele gîndirii) cunosc, dimpotrivă, întrupări plastice, prin aforisme. Numeroase poeme, mai ales din ciclul titular, atestă îndeminarea cu care autorul, ispitit mereu să definească inefabilul sau sensul unor relații spirituale ori materiale, reușește să convertească imponderabilul în palpabil, în concret. Versul capătă, în atari împrejurări, sclipiri de efigie : „Nu, timpul nu ucide. El pune în genunchi / distanța fără margini, etapă cu etapă. / Și fapta ta țîșnește din lut, precum un trunchi / la sevele căruia vin vulturi și s-adapă" (Maturitate) ; „La mare, ziua se dizolvă-n val / scurgîndu-și strălucirea pe meduze" (La mare) ; „Nu veșnicia rece și-arhetipul —/ ci clipa vie ce-mi sculptează chipul / mă face, zi de zi, biruitor..." (Sonetul timpului) ; „Pierzîndu-și frunza-n vînt, copacii speră / să se salveze goi de la înec" (Anotimp) ; „Să treci prin timp, să nu te-ntreacă timpul ! / Să-l scuturi de pe umăr, să-l dezbraci / cum își dezbracă frunza anotimpul, / și vița — arcul gol de pe araci" (Memento); „Nimica nu se stinge niciodată. / Un sul de nesfîrșite frumusețî / își desfășoară ritmic în durată / lumina unei veșnice vieți" (Veșnicile) ; „Lumină sînt și adevăr al vieții : / un crin de foc cu vine străvezii. / Culege-l sau strivește-l, dar să știi / că floarea e măsura frumuseții" (Inscripție pe lampa lui Diogene).

Aplicată în sfera liricii erotice, modalitatea îngăduie performanțe strălucite, ca în excelentul poem Așteptarea, unde sentimentul este retrăit mental sub forma dorului, la un nivel de combustie superior, cu vagi reminiscențe din Cîntarea cîntărilor : „Sînt marea ce refuză să respire / de cînd te-ai dus. Și totuși, sînt mai plin / ca marea de luceferi și safire / de chipul tău mișcat în cristalin. / Absența ta n-a izbutit să-ngheațe / curenții mei albaștri din afund. / Imaculată, aspră frumusețe, / mi-e așteptarea-n care mă scufund. / Un val al el, săltat peste ținuturi, / ne scaldă-ntr-o maree de săruturi /../ / De cînd te-ai dus, s-a despărțit culoarea / de flori și umbra pomului de pom. / Pe lume umblă numai răsuflarea / de dragoste, întruchipată-n om. / O nouă dimensiune umple totul : / un gol al așteptării, tremurînd, / ca valurile ce se nasc sub botul / unui caic și pleacă-n larg pe rînd. / Oricît ar fi plutirea lor de lungă, / au să te-ajungă, toate-au să te-ajungă. /../ Ah, vino !... Timpul vrea să se ascundă, / și crește-n mine ca un portocal. / Mereu mă simt mai despuiat cu-o frunză ; / mereu, cu-un nou lăstar, mai vertical. / Ai să găsești pe fața mea o cută / pe care-n zori cu rouă rece-o spăl / și poate-n ochi o lume-abia născută / al cărei scutec — vino și desfă-l !" Mărturisirile capătă aici o încărcătură emoțională particulară care le dă robustețe și autenticitate, indicînd în Doinaș pe unul dintre cei mai înzestrați cîntăreți ai dragostei în poezia noastră actuală.

Neindoielnic, mai ales în lirica erotică, esențializările la care m-am referit nu exclud un anume patos, izvorît dintr-o trăire simultan senzorială și intelectuală a momentului evocat, fără ca acest patos să lasă însă întru-totul de sub controlul ideii. Oricîtă pasiune ar cheltui (chiar într-un poem ca Așteptarea), Doinaș nu o lasă să se epuizeze într-un plan eminamente sentimental, fără a-i acorda oarecari semnificații generalizatoare, de ordin filozofic, care să depășească, prin tipicitate și rezonanță, stricta experiență personală a unui individ. Mai mult. Într-un asemenea context, care lărgește substanțial sfera noțiunii, sentimentul erotic își găsește complementul firesc în cel patriotic. Iubita nu e așteptată doar de cămin-nul ei, ci și de copacul țării din al cărui rămuriș face parte : „Tu vii acum, dar nu cum vin cocorii, / căci nu te-ntorci la cuib, ci la copac. / / Îl regăsești, stejar al aurorii, / mereu mai rămuros, nicicînd opac, / — coroană limpezită sub luceafăr — / cu trunchiul nevăzut, aerian, / care-mplinește, sus, de-a pururi teafăr, / / cu crengile mai multe an de an, / ramificatul vis al rădăcinii / de-a stăpîni tă

Operă colectivă, cel de al IV-lea volum al tratatului de **Istorie a Romîniei** reprezintă o valoroasă sinteză, bazată pe concepția materialismului istoric, a uneia dintre cele mai importante perioade din istoria patriei noastre: perioada 1848—1878.

E legitim interesul cu care a fost așteptat și de care s-a bucurat, după apariție, volumul, deoarece epoca la care se referă reprezintă, în contextul general al istoriei noastre, momentul cînd, în cadrul orînduirii capitaliste, poporul romîn și-a creat statul național și a obținut recunoașterea independenței acestuia. Totodată e epoca în care cultura română ia o mare dezvoltare, afirmîndu-și originalitatea, în formele ei particulare de manifestare.

Prezentarea acestor fenomene beneficiază de o cercetare amplă și documentată, care relevă contribuția factorilor interni la dezvoltarea istoriei, în special rolul maselor populare. Concluziile scrierii, bazate pe o argumentație lidă și precisă, pun în evidență legăturile permanente economice, politice sociale dintre toate provinciile românești, prezentînd istoria momentului spectiv ca un tot organic, unitar, indivizibil.

Referindu-se la domeniul cultural, lucrarea demonstrează elocvent faptul că existența unor obiective sociale comune (lupta antifeudală, eliberarea cială și națională etc.) imprimă o unitate activității științifice literare și tistice din Principate și Transilvania.

Subliniind încă o dată valoarea științifică a acestui volum sub raportul tării problemelor de istorie propriu-zisă, ne îngăduim în cele ce urmează, ne oprim asupra unor chestiuni legate de felul cum e prezentat fenomenul erar. De la început se poate face observația că autorul (Savin Bratu) are eritul de a fi cuprins întreg peisajul literar, într-o expunere succintă desînzînd direcțiile ideologice principale și caracterizînd nu odată just creaa unor scriitori.

Chestiunea care ridică încă obiecții este aceea a însăși metodei folosite. Dat fiind obiectul unui tratat de istorie, subcapitolul consacrat dezvolii literaturii în epoca înfățișată nu e chemat să concureze cu o veritabilă orie literară. Un asemenea subcapitol trebuie — credem noi — în primul id să schițeze care au fost direcțiile și curentele principale literare ale emii, cum s-au format ele, cum au evoluat și s-au îmbogățit temele, ce jloace de tratare a lor s-au impus și la ce rezultate au dus, avînd mai s tot timpul grijă să scoată în evidență valorile reprezentative, scriitorii e au jucat un rol cu adevărat însemnat în dezvoltarea literară.

Ce imagine oferă din acest punct de vedere subcapitolul redactat de vin Bratu? Autorul pare să fi fost victima unor prejudecăți mai vechi în oria literară. El se pierde în tot felul de amănunte, neizbutind să degae ceea ce e esențial, iar atunci cînd trebuie să definească individualită, pornește de la criterii cel puțin bizare. Cine a jucat un rol mai imporit în mișcarea literară a vremii, cine a împins mai departe fenomenul erar, în fine, ce valori a creat în această epocă literatura română? Juded după subcapitolul semnalat, cei care au ilustrat mai bine epoca, după '0, lăsînd la o parte pe Eminescu, sînt niște scriitori obscuri, „polemiști lutabili", culturali cu activitate enciclopedică. Ce merite au ei pentru a ăluci într-o sinteză literară, înaintea altora? În stabilirea acestei scări valori, autorul pornește de la un singur criteriu: poziția față de Maiocu și, în general, față de **Convorbiri literare** (citate în altă parte, și poziț). Faptul că obscurul V. A. Urechia, obiect de ilaritate în epocă, a desurat o activitate culturală opusă **Convorbirilor** sau că și mai obscurul ntazi Ghica, stigmatizat de Eminescu, s-a manifestat ca „un polemist utabil al taberei antimaioresciene", le conferă merite deosebite, înaintea, înțelege, lui Maiorescu și a altora. Unul are, s-a văzut, „activitate encipedică", altul, polemistul, ar fi interesant și prin „tentativele pe care a făcut în domenii încă puțin destelenite în epocă, cum erau romanul ainesc realist sau cronica dramatică". Dar meritul cel mare, absolut, ontestabil, e de a fi polemizat cu Maiorescu. Dar cine este Maiorescu ță orice adversar, oricît de obscur ar fi, capătă merite atît de importe prin simplul fapt de a fi intrat în conflict cu el? Chiar, e interesant știut cine e Maiorescu, pentru că altfel prea apar lucrurile într-o lumină dată!

Despre mentorul **Convorbirilor literare** aflăm la pag. 746 într-o frază ră și necruțătoare: „Cea mai puternică ofensivă a reacțiunii estetice —

PUNCTE DE VEDERE

APRECIERI NECONVINGĂTOARE*)

zice autorul — o aduce însă în ultimul an al domniei lui Cuza Vodă, exprimînd însăși ofensiva moșierimii conservatoare împotriva reformelor domnitorului, societatea **Junimea.** Aceasta a luat ființă la Iași în 1863, ca o asociație culturală sub conducerea lui Titu Maiorescu, care avea să domine perioada următoare ca îndrumător al literaturii romîne, ponegrind literatura patriotică și socială, încercînd să anuleze arbitrar mișcarea generației de la 1848 și să promoveze o artă „apolinică".

Aceasta, odată, într-o singură frază. Ceva mai încolo, se arată că Titu Maiorescu, spirit malefic, a căutat să cîștige și adepți și să promoveze o Direcție nouă — „antipașoptistă".

„Ofensiva sa, sistematic organizată, a început prin studiul"... etc. Iarăși lucrurile sînt clare, Maiorescu a depus o ofensivă sistematică pentru a ponegri literatura romînă! Inteligent (să concedem!), el și-a dat seama că nu poate **„să dărîme"** pe V. Alecsandri („cel mai reprezentativ scriitor al așa-numitei **Direcții vechi"**), și, atunci, în acest caz, dar numai în acest caz, „încearcă să și-l apropie".

Dar în cazul lui Eminescu, trecut, cum știe toată lumea, în studiul din 1872, după Alecsandri, deși autorul **Epigonilor** nu publicase prea multe poezii? Și aici faptele sînt cît se poate de concludente: „Maiorescu a știut să exploateze meritul de a-l fi relevat pe Eminescu" și, mai departe, în concluzia: „Astfel Maiorescu a lansat o **direcție nouă,** reacționară, folosindu-se tactic, de un reprezentant al generației de la 1848, de campaniile progresiste ale acestei generații și de luceafărul pocziei tinere". Cum se ordonează faptele, ce simple, ce clare sînt! Dacă așa stau lucrurile cu Maiorescu, cum să nu aibă merite deosebite V. A. Urechia, opusul **Convorbirilor** și redutabilul polemist?

Paradoxal este faptul că autorul subcapitolului, tovarășul Savin Bratu, cu cîteva luni în urmă — în **Luceafărul** — a semnat un amplu articol în care după altele mai vechi **(Fantoma lui Maiorescu,** dacă nu ne înșelăm) a prezentat în alt chip personalitatea criticului junimist, în spiritul discuțiilor ce s-au dus în ultima vreme la noi cu privire la o judicioasă apreciere a contribuției lui — chiar dacă puternic contradictorii, nelipsite de aspecte negative serioase — totuși de prim plan în viața literară a epocii. Concluziile subcapitolului amintit tind însă, cum s-a văzut, să dovedească altceva. Ele sînt atît de necruțătoare cu Maiorescu, încît aproape că ți-e teamă să te mai întrebi cum de s-au afirmat, în jurul acestui critic nociv unii scriitori ca Eminescu, Creangă, Slavici, Caragiale (rătăciți, desigur, la **Convorbiri literare)** pentru că (așa ar fi îndemnat cititorul să creadă dintr-o asemenea prezentare simplificatoare) dacă aveau mai multă luciditate se strîngeau toți în jurul lui V. A. Urechia sau Pantazi Ghica.

Discutînd principial, e limpede pentru oricine că prin activitatea sa multilaterală, prin marea influență exercitată de ea, prin caracterul contradictoriu al atitudinilor adoptate în principalele probleme ale epocii, definirea personalității lui Maiorescu nu e de loc ușoară.

Adulat de discipoli, contestat de adversari, nu se poate trece cu vederea peste simplul fapt istoric incontestabil că mentorul **Convorbirilor literare** a întreprins o adevărată operă de ecarisaj într-un moment în care extirparea imposturii, pedanteriei, prostului gust, naționalismului îngust și beției de cuvinte din literatură se impunea cu prisosință.

Cu privire la revista **Convorbiri literare** Savin Bratu menționează că în jurul acesteia s-au grupat cele mai bune forțe scriitoricești ale timpului, precizînd că „revista s-a impus prin campania dusă contra latinizării limbii și pentru o calitate superioară a literaturii" (pag. 708.).

Afirmația, cu toată zgîrcenia ei, ar fi prețioasă și ar veni în întîmpinarea recentelor concluzii rezultate din ampla discuție purtată în jurul personalității lui Maiorescu, anul trecut, dacă n-ar fi anulată fără drept de apel — s-a văzut — la cîteva pagini distanță.

Nu este cazul să întreprindem aici o discuție asupra limitelor și meritelor activității lui Maiorescu. Fiind vorba însă de un tratat de istorie și avînd posibilitatea să discutăm faptele în perspectiva lor, atîta vreme cît nu ni se spune ce l-a impus pe Maiorescu și face să-i acordăm și astăzi prețuire, ne vine greu să subscriem afirmațiilor autorului, potrivit cărora criticul a încercat să cîștige adepți și să promoveze **Direcția nouă,** antipașoptistă, că a organizat, repetăm, o ofensivă sistematică împotriva literaturii valoroase, scriind filipice împotriva acesteia și susținînd o poezie minoră, erotică și ieftin filozofantă.

Negînd contribuția lui Maiorescu și a **Convorbirilor literare** la progresul simțitor al literaturii epocii și prezentînd **Junimea** ca un instrument moșieresc-conservator care a lucrat numai la pervertirea activității scriitoricești, ne va fi greu să explicăm campania dusă de revista ieșeană împotriva pseudoștiinței și a plagiatului, în favoarea disciplinelor pozitive și a concepțiilor darwiniste, lupta pentru ridicarea fondului la nivelul formelor etc.

Dacă vedem în perioada 1848—1878 o parte a unui întreg, și așa trebuie să facem, vom observa că pe un anume plan, Maiorescu continuă activitatea generației de la 1848, fiind, așa cum a demonstrat Garabet Ibrăileanu, unul și ultimul dintre cei care au prezidat la formarea culturii romîne, în unele privințe inferior, în unele mai unilateral, în altele superior.

Maiorescu nu se opunea atît pașoptiștilor cît mai ales perpetuării dictonului „Scrieți, băieți, numai scrieți!" caduc, ba mai mult, devenit acum, în cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, generator de confuzii.

Exemple concludente în această direcție au furnizat discuțiile purtate anul trecut, și mai ales studiile lui Tudor Vianu și Paul Georgescu. Ultimul — **(Titu Maiorescu — critic literar,** V.R. nr. 12/1963, pag. 101—146) — dovedește perpetuarea spiritului pașoptist în activitatea lui Maiorescu, în atitudinea față de folclor, față de limbă, față de apropierea literaturii de realitățile poporului și de specificul național, ca și în strădaniile criticului de a impune saltul de la cantitate la calitate.

Este adevărat, Maiorescu este un nod de contradicții. Laturile pozitive, creatoare, coexistă cu latura idealistă a teoreticianului artei pentru artă, latură care, așa cum arată studiul lui Paul Georgescu, „ne este străină și o vom combate totdeauna și la oricine..."

Însă principalul merit al lui Maiorescu „constă în faptul că a lovit într-o producție submediocră, imprimînd criteriile calității artistice; într-o atmosferă plină de fum de tămîie a introdus fulgerele, pregătind drumul unor mari scriitori pe care a știut să-i prețuiască".

Era de dorit ca într-o **Istorie a Rominiei,** remarcabilă prin înalta ei ținută științifică, paginile închinate literaturii romîne să nu facă o notă discordantă.

Alexandru HANȚA

*) **Probleme ale literaturii în vol. IV din „Istoria Rominiei".**

POȘTA

GH. B. NEGRU (Lerești). — Dvs. aveți o bogată și desigur interesantă experiență de viață, dar vă lipsesc în mod neîndoios înzestrările literare — „chemarea", cum spuneți dvs. — prin care ați putea să valorificați această experiență. În prima dvs. scrisoare ne spuneți însă, din capul locului, că, orice-ar zice lumea, dvs. aveți talent. Manuscrisele trimise dezmint, din păcate, în mod categoric, acest lucru și, zicem în răspunsul nostru, dată fiind vîrsta dvs. și încrederea deplină pe care o aveți în părerea proprie, e cam tîrziu să vă putem schimba această părere. (N-avem nici acum vreo speranță să vă convingem!) Oricum, e bine să luați legătura cu cel mai apropiat cenaclu, cercliterar, ori casă de creație populară, de unde veți putea primi un sprijin mai direct și continuu. S-ar putea să aveți darul povestirii (sînt unele semne în scrisorile dvs.), ceea ce n-ar fi deloc de lepădat. Vă mulțumim pentru bunele urări și vă dorim succes.

I. TOBESCU (Horezu). — Poate că nu era nevoie de atîta zel epistolar și „filozofico"-epatativ ca să ne încredințăm de o evidență: aptitudinile dvs. lirice. Pe de altă parte însă, pozele din scrisori le confirmă și, indirect, le explică pe cele din versuri. Aici e așadar primejdia principală. E puțin probabil ca aceste poze, aceste mimări, să înșele în eroare pe cineva. Singurul care poate fi păcălit pînă la urmă, în cazul continuării acestui joc nefolositor, veți fi dvs. înșivă. Scrieți sincer, deschis, pe hîrtie, ceea ce vă umblă prin minte. Nu mimați, nu afectați. Nu tulburați apa ca să pară mai adîncă decît e în realitate. Nu căutați să păreți mai profund prin obscurități voite, artificiale, — mai „modern" și mai original, prin aglomerări de vorbe bizare, șocante, teribiliste. Nevoia juvenilă de a ieși pe cei din jur poate fi punctul de plecare al unor performanțe deosebite. Cu condiția ca ea să opereze prin substanță, nu prin aparență, și ca prada acestei uimiri să nu fie chiar cel ce o străbate. Opriți-vă, deci, la vreme. Între manuscrisele trimise e unul, îndeosebi, mai curat, mai deschis („Șantier"), care ne îngăduie să așteptăm de la dvs. lucruri din ce în ce mai adevărate și mai bune.

GH. GHIȚESCU (Iași). — Îndoielile dvs., în legătură cu propriile înzestrări, sînt hotărît neîntemeiate: sînteți un poet. În mod cert. Noile manuscrise ne confirmă deplin primele impresii. Ceea ce e mai prețios în ele, pe lîngă îndemînarea expresiei, îndrăzneala și forța sugestivă a imaginii este apucătura reflexivă, rară, neafectată, capacitatea de a urmări, în adîncime și în amănunt, un gînd poetic, prinderea de a-l susține pînă la capăt într-o organizare lirică. Firește, sînt vizibile încă stîngăciile și nesiguranțele, care dispar numai după o îndelungată, susținută muncă. Mai îngrijorătoare însă e sfera tematică în care vă mișcați, foarte restrînsă, sumbră și poate cam atemporală. De asemeni, unele riscuri halucinatorii care vă pîndesc. Veniți mai aproape și călcați mai sigur pe pămînt. Vă așteptăm.

CONSTANTIN PRUT (Ringhilești). — Poemul trimis e decamdată, o întreprindere care vă depășește puterile. Ați aglomerat în el prea multe lucruri, pe un fir mai mult narativ, autobiografic, nereușind să selectați elementele necesare structurării, să le organizați convingător în jurul și în slujba unei idei poetice centrale. De aceea manuscrisul rămîne împrăștiat, neunitar, cu momente de reală poezie și cu multe altele uscate, retorice, prozaice. Căutarea tubiriî rămîne, firește, un motiv mereu interesant, generos, susceptibil de poezie înaltă. Poemul dvs. e însă abia o schiță greoaie și pestriță, un punct de plecare pentru o viitoare creație, la care trebuie să meditați și să străduiți îndelung. Poate că ar fi bine să-l lăsați deoparte deocamdată, să vă încercați puterile pe distanțe mai mici, să obțineți astfel, treptat, pregătirea, îndemînarea pătrunderea, respirația, fără de care nu vă puteți încumeta la isprăvi literare atît de grele ca aceea pe care v-ați propus-o. Trebuie să obțineți o mai mare siguranță în mînuirea cuvîntului, a imaginii, a versului, astfel ca să nu vă mai poată cădea din condei „fulgere de pești" etc., ori formulările opace, de falsă profunzime și de adîncă banalitate și convenționalism ca „trezirile tîrzii doar ca o moarte" (?!) sau „chipul tău se gravează-n candori", etc. Străduiți-vă, prin lecturi atente, laborioase, să vă formați un gust artistic nesovăitor, profund, fără de care nu veți putea ajunge la poezia adevărată. Vă așteptăm cu interes și nu fără speranțe.

CIUDOIU I. ION (Pietroasele). — Sînt niște exerciții de început, foarte naive și stîngace, în care nu se văd deocamdată însușiri literare.

SAVA ROȘU (Galați) — În „Bucurie" sînt unele semne vagi, dar versul e mai mult descriptiv, sec, lipsit de vibrație, deși înșiră din abundență imagini (uneori naive, ori banale):

„Pămîntul s-a mărit și el lărgindu-și bulevardele.
Copacii sînt maeștoși, devin melomani
găzduind orchestre de privighetori.
Frunzele emoționate se umplu de clorofilă...", etc

Mai e mult de lucru, de învățat, de ucenicit. Dacă veți reuși să depășiți acest stadiu al notației reci, mai mult vizuale și livrești, puteți vă veți apropia de poezia Mai trimiteți.

DĂRĂSCU MIHAI (Loco). — Nimic nou în cele trimise. Multă ușurință și grabă, cu care nu se poate ajunge la poezie.

H. CULEA (Loco). — Este exact cum spuneți: „încă o poezie cu caracter pseudofilozofic care divaghează la nesfîrșit pe tema scurgerii timpului"... Cu o singură rezervă: divagațiile dvs. merită cu greu calificativul de poezie. Iată o mostră:

„Simt firicelele de timp
anotimp
și răstimp
risipite cu hurta
ori cu bucata
rătăcite cu vremea
ori cu durata
cu cerul
cu vecnicia
cu durerea
și bucuria"... etc

Nu ne grăbim însă a trage concluzii asupra posibilităților dvs. literare, din această înghebare subredă, uscată, plină de facilități și de „aere", dar lipsită de substanță, de vibrație, de limpezime, pe care ne-ați trimis-o. Așteptăm lucruri noi, mai sincere, mai bune.

Geo DUMITRESCU

REDACȚIEI

REALISM — REALISM SOCIALIST

Cîteva considerații privind noutatea literaturii contemporane

urmare din pag. 1)

tării istorice, ca și datorită (în conință) presiunii ideologiei dominante gheze. Însă operele literare nu treesc judecate numai după concluziile zofice care se degajă din ele. Tree mers și la conținutul lor spec, obiectiv. Generate de o stare de rit antiburgheză (uneori și anticapistă) operele create în cadrul unor ente de la sfîrșitul secolului trecut indică desigur soluții eficiente penliberarea de servitute socială, de olicațiile ei multiple. Dar caută soi. Exprimă insatisfacții legitime, dratii răscolitoare. Nenecceptînd gealizările de ordin filozofic, social, ral ce se detașează din cîntecele poer simboliști ai însingurării și evanii, receptăm zbuciumul omenesc ce apoate adesecri aceste cîntece. Izvol acestui zbucium convertit în stări ice inedite se află în frămîntările soile cu care coincide apariția simbolisului, a impresionismului și expresiosmului. Mișcarea revoluționară a proariatului, care duce la crearea în 71 a Comune, din Paris, face evinită modificarea raporturilor sociale forță, deschizînd perspective istoe nebănuite. Prezența clasei consecnt revoluționare dă temeiuri nu unai îndoielii în legătură cu „valalitatea veșnică a situației existente", și previzlunii unor răsturnări și pregeri structurale iminente. Perspecva restructurării ordinei sociale proice sentimente variate: speranță, înedere, teamă, deznădejde, confuzie, rută. Se transformă, în tot cazul, odul general de a simți, de a reacțioa la fenomene, existența devine mai aitată viața sufletească mai complexă, ai intens contradictorie. Proveniți, i mai mulți, din păturile intelectualiții, reduse de orînduirea burgheză la ndiția proletariatului intelectual (ca folosim o expresie a lui Gherea) xponenții simbolismului detestau lumea burgheză sau unele din înfățișările i și năzuiau la „altceva", fără să-și oată reprezenta clar obiectul năzuinței, ba chiar proiectîndu-l în sfera irealului, a himericului. În expresia lirică, unii opun „miasmelor sordide" de care se simt sufocați, visul desprins de realitate, alții — jocul gratuit al inteligenței artistice, magia verbului sau Absolutul. Cîțiva, activînd în mișcarea socialistă sau urmărind-o cu simpatie, celebrează un viitor în care proiectează visul (mai mult sau mai puțin nebulos) al unei lumi reale noi, drepte: „Un Prometeu răsare crescut cît ține firea, / Care spre el inaltă omenirea / Și o botează-n focuri de stele înnoite" (Emile Verhaeren). „Răsari deasupra-mi, soare sînt și roșu, / Acum, cît mai urăsc și cît mai sînt!" (Ady Endre). „O, dormi..., dar voi urca spre soare / În zbor sublim de-aeroplan... / Cu vise dulci, burghez tiran: / E aurora-ngrozitoare"; „E timpul... toți nervii mă dor... /, O, vino odată, măreț viitor..." (G. Bacovia). Orientarea către viitor, ca mod de negare a prezentului, nu e proprie numai liricii vizionare simboliste. O găsim la poeți diferiți, străini și romîni, de la sfîrșitul secolului trecut și începutul secolului nostru, de pildă la Octavian Goga (Clăcașii). Calea sigură, precisă, către un viitor al mulțimilor muncitoare, către „țărmul dreptății", o indică însă (cu oricîtă stîngăcie artistică) în primul rînd literatura proletară. E calea luptei revoluționare, slăvită la noi, pe la începutul secolului, de D. Th. Neculuță: „Sculați, sculați!... Prin noapte și furtună / O, mergeți, mergeți, mergeți înainte, /, Dezmoșteniți Herculi ai muncii sfinte, /, Căci nu-i departe Patria Comună!"

Considerată din unghiul de vedere al istoriei literare, setea de viitor și in genere de „altceva", nu exprimă oare implicit, indiferent de modalitatea manifestării, o tendință de depășire a realismului constatativ și denunțător, a realismului critic ca și a romantismului nebulos? Determinată de cerințele lăuntrice ale evoluției artistice, această tendință a luat forme diverse, unele nerealiste fără a fi și antirealiste, altele principial ostile realismului. Cultivarea consecventă a acestora din urmă nu putea duce decît la o artă fără conținut, dezumanizată. Celelalte aveau să intre, asimilate creator, în sinteza superioară a unui realism nou, în cuprinsul căruia lumea ni se înfățișează reconsiderată în perspectiva idealului revoluționar al proletariatului. Realismul socialist satisface concomitent nevoia umană de cunoaștere exactă a existenței și de avîntare îndrăzneață dincolo de datele ei imediate, nevoia de vis și de trăire în concretul istoric; el revelă omului, simultan, condiția lui prezentă și viitoare, realul și posibilul. Cum? Întemeiată pe observarea realității în neîncetată prefacere, orientării realist-socialiste îi este străină orice tendință de codificare, de elaborare a vreunui sistem estetic normativ. Notele caracteristice ale artei realismului socialist se precizează pe măsura dezvoltării creației. Ele nu sînt imuabile, ci evoluează permanent, dobîndind o tot mai mare varietate, în funcție, pe de o parte, de achizițiile artistice pe plan mondial, pe de alta de diversitatea particularităților naționale. După cum materialismul intră într-un nou stadiu cu fiecare descoperire științifică epocală, tot astfel realismul, arta durabilă în general își înnoiește înfățișarea în raport cu experiențele capitale ale umanității, cu evoluția — determinată social — a sensibilității umane. Nefiind așadar o colecție de reguli, un program strict normativ, realismul socialist nu e însă nici o mișcare literară eterogenă, un „realism fără țărmuri", căci aceasta ar însemna autoanulare. Realismul socialist implică veridicitatea esențială, autenticitatea umană, excluzînd formalismul steril, consemnarea naturalistă, fără semnificații, copierea realității, într-un cuvînt exercițiul artistic lipsit de un sens, de un conținut. Expresie validată artistic a atitudinii comuniste față de existență, el se întemeiază pe cîteva principii generale stabile. Principiul fundamental e acela al partinității comuniste, al angajării. „Literatura — scrie Lenin — trebuie să devină o parte integrantă a cauzei generale a proletariatului". Angajarea nu e o cerință impusă din afară artei. Ea e implicată în actul de creație. Întrucît nu transcrie pasiv, neutru, date ale vieții, ci le încadrează — reorganizate, investite cu funcții expresive, cu un conținut ideologic — afectiv — într-o viziune, artistul adevărat exprimă, declarat sau nu, conștient sau inconștient, un punct de vedere. Acesta corespunde în ultimă analiză concepției de viață, reflectă sensibilitatea unor clase sau grupări sociale. Un artist de talent exprimă, neîndoios, în orice operă izbutită, sentimente, atitudini general umane însă acestea nu există în stare pură: pe fondul omenesc permanent se grefează gîndirea și simțirea specifică a diferitelor clase. Prin adoptarea conștientă a poziției partinice comuniste, artistul nu numai că nu-și limitează libertatea de creație (Lenin a ținut să precizeze anume că „munca literară e mai puțin decît oricare alta susceptibilă de egalizare mecanică, de nivelare", că „în acest domeniu e nevoie să fie asigurat un cîmp mai larg inițiativei personale, să se dea cîmp liber gîndirii și fanteziei"), dar și-o face eficientă, îi dă un sens, o finalitate. Propunîndu-și să înfățișeze realitatea veridic, el n-are cum să-și înfăptuiască intenția altfel decît așezîndu-se în acel punct de observație care îi permite cuprinderea și scrutarea esențială a obiectului. Avînd interesul să cunoască lumea profund, în vederea transformării ei, cinsa muncitoare se călăuzește după o ideologie care înlătură toate obstacolele din calea cunoașterii, creînd implicit artei posibilități fără precedent de investigare a esenței fenomenelor realității. Exprimînd atitudinea clasei menite să elibereze omenirea de exploatare, arta realist-socialistă dă implicit expresie năzuințelor celor mai largi straturi ale societății; ea devine în înțelesul cel mai înalt al termenului o literatură populară. Corespunzînd — cum remarca Lenin — nu gusturilor „unei eroine blazate", ale „celor «10 000 de sus», care se plictisesc și suferă de obezitate", ci trebuințelor sufletești ale „milioanelor și zecilor de milioane de muncitori, care alcătuiesc floarea țării, forța ei, viitorul ei", această artă devine expresia celui mai larg umanism, a umanismului socialist. Adresîndu-se unui public tot mai larg, creația realist-socialistă se vrea în chip firesc accesibilă, evitînd expresia nemotivat dificilă, artificial complicată, alambicările gratuite. Însă accesibilitatea nu trebuie să se realizeze în dauna calității, cu prețul coborîrii expresiei. „Vă asigur — îi spunea Lenin Clarei Zetkin — că muncitorii și țăranii noștri merită ceva mai mult decît niște jocuri de circ. Ei și-au dobîndit dreptul la o artă într-adevăr măreață". Și concludea: „trebuie să se dezvolte o artă comunistă, într-adevăr nouă și mare, care să creeze o formă corespunzătoare conținutului său". Situarea pe pozițiile clasei muncitoare, ale detașamentului ei de avangardă, permite artistului să vadă departe, să înțeleagă sensul dezvoltării istorice și astfel să deschidă perspectiva soluționării problemelor abordate, prin reliefarea noului din viață, și astfel să transmită un mesaj de încredere în forțele omului. Marea literatură premergătoare realismului socialist înregistra fenomene, ridica probleme, punea întrebări. Realismul socialist caută răspunsurl, se străduiește să le aducă sau să le sugereze. El își asumă o funcție activă, participă la acțiunea de transformare revoluționară a societății, de perfecționare a omului.

În literatura romînă, manifestări prevestitoare ale literaturii noi, revoluționare sînt evidente încă în versurile poeților din mișcarea socialistă de la sfîrșitul secolului trecut, ale lui Neculuță îndeosebi. Găsim apoi accente revoluționare în literatura promovată de Facla și Viața socială (1910). O efervescență considerabilă cunoaște scrisul protestatar, anticapitalist, fertilizat de ideile socialismului, îndată după primul război mondial, cînd în Chemarea lui N. D. Cocea, în Socialismul și alte publicații de orientare socialistă, scriitori precum Gala Galaction, Emil Isac, Cezar Petrescu, Adrian Maniu — chiar dacă mai tîrziu au evoluat în alte direcții — vestejesc cercurile guvernante, își exprimă entuziasmul pentru lupta proletariatului romîn, salută constituirea primului stat socialist. O adîncire considerabilă a sensurilor realismului, o radicalizare a atitudinii sociale se produce în opera marilor scriitori ai epocii, Sadoveanu și Rebreanu. Elemente de realism socialist propriu-zis apar în literatura noastră în deceniul al patrulea și ele reflectă radicalizarea muncitorimii în condițiile crizei economice din 1929—1933. Nuvele ca Revolta în port și Uzina vie de Alexandru Sahia, De la cinci pînă la cinci de Ion Călugăru etc., reportaje de Geo Bogza, versuri ale lui Mihai Beniuc, Miron Radu Paraschivescu ș.a. consemnează exploatarea crescîndă, a maselor, trezirea conștiinței revoluționare a proletariatului, exprimă idei ale partidului comunist, prevestesc „zorii unei alte ere". Influența ideologică a partidului clasei muncitoare nu s-a exercitat însă numai asupra literaturii revoluționare. Indirect, ea s-a răsfrînt și asupra creației de orientare larg democratică, umanitară. Efloresceța epică din jurul anului 1930, bunăoară, ce s-a tradus în apariția unor romane de mare forță realistă (situate, bineînțeles, pe trepte diferite ale realizării artistice), precum Ultima noapte de dragoste, întîia noapte de război și Patul lui Procust de Camil Petrescu, Aurul negru de Cezar Petrescu, și mai ales Răscoala de Liviu Rebreanu, inscrie o puternică afirmare a realismului critic, a literaturii cu conținut social, către care partidul tindea să orienteze talentele. Paralel cu accentuarea tendințelor critice, demascatoare, constatăm în literatura perioadei interbelice o tot mai pronunțată aspirație la creația luminală de un ideal pozitiv, o dorință tot mai intensă — observabilă și în alte arte (N. Tonitza, de pildă, întrevedea o pictură care, „pusă la adăpostul oricăror concesiuni și trafic ări, își va lua zborul către orizonturile largi și senine, către care de mii de ani sufletul artiștilor tinde necontenit") — de a zugrăvi o viață reală frumoasă. Descifrăm această tendință — exprimată diferit — la Sadoveanu, Arghezi, Bacovia, Blaga și mulți alții.

Diversele tendințe valabile, înaintate (realiste, activ romantice, democratice, progresiste, revoluționare), manifestate în literatura noastră din trecut, au devenit tot atîtia afluenți ai literaturii realist-socialiste în plin proces de formare. Aceasta se plămădește sub ochii noștri, dobîndind noi atribute și dimensiuni cu fiecare operă care marchează o dată în istoria literară contemporană. Principiile realismului socialist se traduc diferit în variatele domenii ale creației. Epica și lirica, romanul și nuvelistica, poemul de largă respirație și pastelul, drama și comedia își au fiecare legile lor specifice, posibilitățile proprii, mai vaste sau mai restrînse, de exprimare a conținutului nou, și nici unul din aceste genuri și specii nu se poate substitui altuia. Este evident pentru oricine că s-a creat la noi o literatură care tinde să participe la viața epocii, la dezbaterea problemelor mari ce stau în fața omenirii. În această dezbatere, creația literară realist-socialistă din țara noastră exprimă poziția unui popor care și-a luat soarta în propriile mîini și își făurește o existență socialistă. În centrul literaturii noi stă astfel problematica omului contemporan, a unei umanități care nu se teme de realitate, de istorie, care își supune realitatea obiectivă și crede în posibilitatea determinării umane a cursului istoric. Indiferent de temele atacate, de momentul istoric sau de punctul geografic evocat, operele contemporane reprezentative sînt concepute în spirit actual, afirmă idealurile unei societăți ce se dezvoltă în condițiile socialismului. Produs și expresie sufletească a umanității care a dat ființă acestei societăți, literatura ei este construită pe coordonatele mari ce stau la temelia unității moral-politice a poporului nostru: umanismul și patriotismul socialist, internaționalismul proletar, voința de pace. Însă conținutul artistic particular reclamă, spre a se constitui, forme în măsură să-l exprime în specificitatea și ineditul său. La crearea acestor forme, la transformarea priveliștilor lumii obiective, a frămîntărilor și visurilor umane în imagini și vibrații artistice, diferitele genuri și specii își dau contribuția specifică.

D. MICU și N. MANOLESCU

Revenim în acest număr asupra festivității organizate la Casa prieteniei romîno-sovietice cu prilejul împlinirii a 150 de ani de la nașterea marelui poet ucrainean Taras Șevcenko.

Cuvîntul de deschidere a fost rostit de academicianul Mihai Beniuc, președintele Uniunii Scriitorilor din R.P.R.. Vorbitorul a relevat personalitatea artistică a lui Taras Șevcenko și locul operei sale în poezia ucraineană a secolului trecut, subliniind caracterul popular și umanismul celui ce a creat „Cobzarul". Acad. Mihai Beniuc a arătat în continuare că Șevcenko a fost unul din cei mai proeminenți scriitori ucraineni, un înaintaș al liricii ucrainene contemporane, un poet original a cărui operă a intrat de mult în patrimoniul universal. În încheiere, vorbitorul s-a referit la tălmăcirile românești din lirica lui Șevcenko.

Scriitorul Eusebiu Camilar, membru corespondent al Academiei R.P.R., a vorbit despre viața și opera lui Șevcenko.

(Publicăm mai jos fragmente din expunerea lui Eusebiu Camilar).

TARAS ȘEVCENKO

De bună seamă nimeni nu a știut, în ziua de 9 martie 1814, că la izba lui Grigore Șevcenko din satul Kirilovka se născuse un copil extraordinar menit să înfrunte cîndva puterea țarilor, conducătorii celui mai mare imperiu. Acest fiu al robului Grigore avea să-și audă el însuși lanțurile, de la cei dintîi pași spre lume. Iată-l pe cîmpia satului părintesc, păscînd porcii și gîștele, dar ascultînd cu toată făptura lui un freamăt gigantic, freamătul firii abia percepute pentru alții, dar copleșindu-l total pe fiul desculț al robului. Milioanele de nuanțe ale cerului și lucrurilor aveau înțeles și glas tainic pentru fiul robului și-l potopeau deopotrivă, și încă de mic încerca să le povestească prin mijlocirea culorilor. Pentru el lumina era o uriașă muzică a tăcerii, după cum glasurile și foșnetele firii, în închipuirea copilului excepțional, se transformau în lumină. Deseori ieșea înaintea cîntăreților orbi și-și pleca umărul sub brațul lor, oferindu-se să le fie călăuză, numai să le poată asculta cîntecele care parcă reînviau un timp neîntrecut prin măreție dar pe vecie pierdut. Așa evocau cîntăreții orbi vremurile de vitejie cînd se ridicaseră la luptă Zelesneak și Gonta împotriva panilor poloni și boierescului. După ce poeții aceia prihegi se îndepărtau către alte așezări, fiul robului rămînea în fața casei natale și cu mîna streașină se uita lung, copleșit de simțămîntul ciudat că sub sumanele orbilor nu se aflau bandure ci păsări măiestre. Deseori cînd privea întinsul stepei, zărea suluri de pulbere în văzduh și el știa că se întorc tocmai de la geana mării, din Crimeea, carele ciumacilor. O rupea la fugă, să le întîmpine, să sară în brațele tatălui său, care aducea jucării ciudate sau poame încă nevăzute. Citeodată, cînd tatăl pleca spre Crimeea sau ținuturile Donului, copilul Taras se agăța dinapoia carului, lîngă felinar, și călătorea așa o bucată de drum, închipuindu-și că cucerește din ce în ce distanța către tărîmurile de legendă descrise în tînguirile orbilor, distanța către lumea de care era atît de însetat, dar care avea să-l oblige foarte repede să-și simtă lanțurile.

Tatăl său murise de curînd, și odată cu stingerea lui se stinseseră și speranțele copilului că i se va aduce din așezările misterioase de departe pasărea măiastră. Pasărea aceea trebuia să și-o caute singur, și-și va arde degetele de cîte ori va rîvni spre pana ei, dar nu se va lăsa! Ne aflăm prin 1825, la 13 ani după înfrîngerea lui Napoleon. Iobăgia mînca de vii țăranii Rusiei. Cu tot eroismul dovedit de ei în timpul războiului, țarii nu schimbaseră nimic spre îmbunătățirea vieții lor. Boierescul căpătase forme diabolice, țăranul putea fi vîndut ca vita. Familiile puteau fi despărțite după placul latifundiarului și nu erau rare cazurile cînd contii și baronii schimbau feciorii de prin satele lor, pe cîini de vînătoare sau pe cai. Cu cît Taras Șevcenco creștea și-și punea întrebările firești asupra lumii, cu atît și lumea se încrunta asupră-i. Orice gînd sau întrebare despre schimbarea stărilor erau reprimate crunt. De curînd fusese înăbușită în sînge mișcarea decembriștilor, unii sfîrșind în streang, alții în surghiun. Regimentul Cernigovski, care se răsculase, fusese și el înfrînt și se părea că o noapte seculară se lasă din nou peste lume. În locul celor căzuți se ridicau mereu alții și alții, cu puterea focului care răsare de unde nu te aștepți într-o cîmpie uscată de arșiță. După o vreme de pribegie prin străini, Taras Șevcenko s-a întors în satul natal. Cel ce odinioară căutase cheia fermecată, să deschidă zările, cel ce auzise cîndva glasurile luminii, acum se maturizase pretimpuriu. Se părea că harul său ar fi fost meseria de zugrav, și iată-l dar, după o vreme de argăție la popa din sat, ucenic la un meșter zugrav din Hlipovka! Cu o dragoste vecină cu pietatea, da culorilor viață puternică, într-o neliniște amintind marile creații. Deseori se trezea murmurînd versuri. De unde și cum răsăreau aceste frînturi de armonie, pe buzele ucenicului zugrav? Le asculta cîndva, sau prindeau formă gîndurile lui despre lume și lucruri?

Undeva, în amintirile lui, ca într-un adînc de zare, deslușea convoiul cîntăreților orbi, primii lui meșteri în arta poetică. Dar pe lîngă ei mai erau și alții, de o vîrstă cu pămîntul și cu lucrurile: vîntul care străbătea stepa în cavalcade, păsările și toate lucrurile care alcătuiesc o armonie unică...

Prima zornăitură puternică a lanțurilor de rob avea să răsune surd și curînd, pe cînd învăța la Hlipovka meșteșugul de zugrav. Văzînd meșterul său că ucenicul are har deosebit, l-a întrebat mai bine de unde și al cui este? Să facă bine ucenicul să răspundă la întrebări și dacă răspunsurile vor fi bune, poate că va fi primit să învețe mai departe. Taras Șevcenko și-a pus penelul la o parte și a prins a grăi despre ai săi: cine nu auzise de Grigore, cărăușul cel ce ducea grîu la Crimeea și la așezările Donului?

— Bine, bine, toate sînt bune, fiul meu! va fi răspuns meșterul, oftînd adînc; dar știi tu oare ce năpastă ai asupra capului? Știi doar că ești fiul robului Grigore și că u-am voie să te țin la învățătură fără îngăduința stăpînului, domnul colonel Engelhard? Aleargă deci la măria-sa și roagă-te de el să-ți îngăduie să înveți...

Întîi, auzindu-l, băiatul a simțit frigul învăluindu-l din cap pînă-n picioare. Sa reculeș repede, căci s-ar fi putut să nu-l lase la învățătură tocmai un om luminat cum trebuie să fie stăpînul său? Și nici nu și-a mai șters culorile de pe mîini și a pornit tot într-o fugă spre Olșana, unde se afla conacul. Era încredințat că în cel mult un ceas va aduce meșterului dovada că este liber. Cu atît mai îngrozitor va fi faptul ce va urma, cu cît băiatul se oprea des și rîdea spre păsările ceruriu și le îngîna, simțind cum îi cresc și lui aripi la subțiori. Tăia în fugă cîmpurile de-a dreptul și stîrnea și mîngîi tineri din herghelii. Cum a ajuns la Olșana, a urcat treptele în fugă. S-a oprit, sub privirea îngrozitor de aspră a domnului Dimitrenko, administratorul.

— Ce vrei? Ce cauți? Cum îndrăznești?

— Înălțimea voastră! a răspuns Taras. Sînt fiul robului Grigore din Kirilovka. Am venit să-l rog pe stăpînul nostru să mă lase să învăț meșteșugul de zugrav. Se poate să-l rog pe înălțimea-sa?

Dimitrenko a rămas o clipă pe gînduri. Se uita la fața acelui băiat, deosebită prin semnul unei prematură și arzătoare inteligențe. Se uita și la mușchii lui, vibrînd nerăbdători sub pielea de culoarea bronzului. Se uita și la mîinile lui, deosebite de toate mîinile văzute pînă atunci, amintind mîinile subțiri și luminate ale chipurilor de pe icoane. O clipită și-a dat seama că are în față un copil extraordinar. Cînd a zîmbit cu bunătate, Taras a răsuflat adînc, adînc, lepădînd de pe inimă un munte format parcă din țărîna tuturor generațiilor ante-

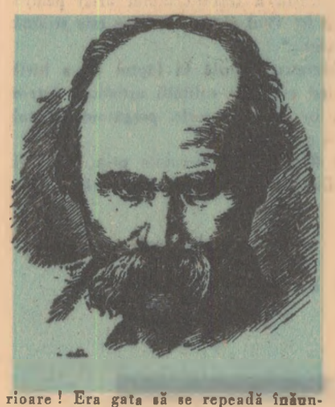

rioare! Era gata să se repeadă înăuntru, la boierul cel mare, dar Dimitrenko i-a pus mîna în gît. L-a oprit. L-a repezit înapoi:

— În primul rînd, țărane, nu te repezi! În al doilea rînd, boierul cel mare, înălțimea-sa domnul colonel, locuiește la Vilno și nu aici! Și chiar dacă ar locui aici, n-ar sta de vorbă și n-ar îngădui niciodată unui rob să învețe... Dar totuși... a sfîrșit Dimitrenko, ca să nu spui că sînt om rău, iată...

— Îmi îngăduiți să învăț? va fi întrebat Taras.

— Da! Dar vei învăța ce vreau eu! Înainte de asta, treci la grajd, la starostele argaților, și spune-i că i-am poruncit eu să te lege la iesle și să-ți tragă cincizeci de bice...

...Închipuiască-și și inimile de piatră deznădejdea tînărului, cînd un oblon îngrozitor de negru i-a fost trîntit înaintea ochilor. Totul se risipise, totul pierise. Cu o boccea în spate, a fost pornit spre Vilno împreună cu alți argați, la domnul Engelhard, unde avea să facă slujbă de servitor. Deseori se trezea cu versuri izvorîte ca din senin, sau se pomenea pictînd pe pefece de hîrtie. Într-o noapte, a fost prins de către stăpîn pictînd la para lumînărilor și a fost bătut la scară, nu din pricină că picta, ci pentru că cheltuia lumina. Astfel de jigniri și pătimiri nu se uită niciînd și vor sîngera necontenit în sufletul fiului de rob, crescîndu-i pînă la disperare setea de libertate. Cu cît se maturiza Taras Șevcenko, cugetul lui se ridica pentru eliberarea milioanelor de oameni de pe tot întinsul imperiului și de pe întreg pămîntul. Conștiința rostului său pe lume creștea și tot mai puternic era și accentul de revoltă în izbucnirile poetice.

În iarna anilor 1830, pe un vifor năpraznic, din orășelul Vilno ieșeau convoaie după convoaie. Era în plină răscoală a polonezilor. În fiecare noapte fugeau boierii de prin sate și orășele. Fugea și colonelul Engelhard, din Vilno, tocmai la Petersburg. În timp ce el călătorea în sanie, înfășurat în șube, în urmă, pe jos, veneau robii și slugile, aplecați spre pămînt, tremurînd în gerul iute ca para focului. Printre slugi și robi se afla și Taras Șevcenko. Drumul îngrozitor către Septentrion a ținut zile și nopți și ei au tot tăiat cu piepturile stihia albă, pînă s-au auzit într-o dimineață clopotele din Petrograd. Aici Taras Șevcenko avea să cunoască alte și alte laturi ale vieții. Printr-o întorsătură bizară a minții boierești, i s-a îngăduit să învețe pictura și a fost dat la pictorul Șireaev. Tot mai clocotitoare izbucneau și versurile. Într-o zi, Taras Șevcenko a făcut cunoștință cu alți ucrainieni și toți au rămas uimiți de vigoarea și talentul lui. A aflat despre dînsul și marele poet Jukovski. S-a cutremurat. A adus la cunoștința piotorului Brüllow că un colonel neamț rusificat, pe nume Engelhard, ținea în robie un tînăr și excepțional talent de poet și pictor. Cu toate intervențiile, Taras nu putea fi eliberat decît pe o mare sumă de bani. Astfel, datorită bunăvoinței lui Jukovski și Brüllow, în ziua de 22 aprilie 1838, în schimbul sumei de 2.500 de ruble strînse prin colectă, robul Taras, feciorul lui Grigore Șevcenko din Kirilovka, a fost eliberat. Crudul și întunecatul stăpîn a luat banii și i-a aruncat cu nepăsare într-un sertar, în timp ce unul din șoimii cei mai glorioși ai veacului trecut își arunca lanțul și se avînta spre largul tărîilor. Toți ceilalți robi rămîneau în starea lor, însă Taras Șevcenko nu-și va precupeți nici sîngele, nici libertatea, pentru mîntuirea lor.

Datorită prietenilor, însetatul de cultură a intrat la Academia de arte, iar mai apoi, în primăvara anilor 1840, avea să-i apară *Cobzarul*, prima lucrare poetică. Într-o prea frumoasă limbă, în imagini înviorătoare, arta noului cîntăreț era un vădit protest. Setea de libertate a milioanelor de țărani va răsuna cu putere și de aceea umilității îl vor iubi tot mai mult pe poetul lor, Taras Șevcenko. Talentul care cunoscuse gama tuturor suferințelor se afla în drumul spre deplina maturitate. Numele lui era pe toate buzele, mai ales în satele și orașele Ucrainei. Însă fostul rob nu se putea mulțumi numai cu arma de luptă a poeziei. Iată-l deci în cercul revoluționar al „frăției Chiril și Metodiu"... Programul de luptă al acestei organizații cuprindea și eliberarea țăranilor de iobăgie. Taras Șevcenko și-a început activitatea cu toată inima, așa cum știa el să pornească și să ducă la bun sfîrșit toate lucrurile, însă și riposta stăpînirii avea să fie neîndurătoare! Organizația revoluționară a fost descoperită și Taras Șevcenko osîndit la deportare ca soldat, în depărtata fortăreață Orenburg „sub cea mai aspră supraveghere și fără dreptul de a mai picta și scrie", după cum sună sentința.

„Și totuși n-o să-mi plec capul în fața lor!" a rostit poetul și iată-l în urma unei căruțe care pornea pe calea întunecată a surghiunului! Și, în sfîrșit, după un pohod blestemat, prin stepa chirghiză, iată-l privind un deal fumuriu, înconjurat de temnițe și de căsuțele sărmane ale localnicilor. Aceea era cetatea groazei sau „Orsk-iamam-Kala", după cum îi spuneau oamenii din partea locului. Înspăimîntător bătea vîntul și printre oftările lui se deosebeau doar ritmurile cazmalelor, căci osîndiții zdrobeau stînca. Și așa s-au scurs două decenii de lupte, de viață grea, plină de umilință. Și tot în acești ani Șevcenko a scris și a pictat cu stăruință punînd în versurile și în pînzele sale îndelunga pătimire a poporului.

În ziua de 10 martie 1861 vulturul Ucrainei avea să dea ultimul suspin frumuseților lumii. Se ceruse acasă, să putrezească în glia natală, după ce dăduse tîrcol uimitor cerului și pămîntului:

„Dac-oi muri, într-un gorgan
Să mă-ngropați în taină,
Sub brazdele de bărăgan
Din draga mea Ucrainâ.
Să se deschidă-n depărtări,
Spre Nipru, alba cale,
S-asculț în adîncimi de zări
Cîntările de jale".

Cînd deschizi cartea vieții lui Taras Șevcenko te întrebi cum a fost cu putință să încapă atîta durere în sărmana pasăre de lut numită inimă. Geniul lui a rodit ca un pom, întinzîndu-și coroana peste timpuri.

Eusebiu CAMILAR

ȘEVCENKO: VISUL

Ea secera-n moșia boierească
Și ostenită a ieșit din lan.
Spre snopi s-a dus, dar nu să se-odihnească
Ci piept să-i deie micului Ivan.
La umbra snopilor plîngea odorul
Și ea l-a desfășat și l-a hrănit
Și mîngîindu-i drăgăstos căpșorul,
Trudită, lîngă el a adormit.
Iar somnul în năprasnica amiază
O poartă pe tărîmul minunat
Și fericită mama își visează
Feciorul că e mîndru și bogat.
Și nu e rob. Trăiește-n libertate,
Ogorul ce-l muncește nu-i străin.
La prînz copiii îi aduc bucate
Și apă rece-n cofăielul plin.
Dar s-a trezit în arșița greoaie
Și nu-i nimic din ceea ce-a visat
Și merge să mai secere o claie,
Vătaful cum poruncă i-a lăsat.

(1858)

În românește de VICTOR TULBURE

ATLAS LIRIC

ANDRÉ FRÉNAUD

André Frénaud și-a publicat cea dintîi poezie la treizeci și unu de ani, vîrstă a gravității și versurile și-au păstrat această caracteristică; poezie a elanului meditat, cu accentul pe reflecție, cu stări afective ce sînt stări de spirit, cu o sensibilitate ce tinde să devină conștiință. E o poezie ce afirmă și neagă, acceptă și respinge, o poezie a lui da și a lui nu ce sesizează ambivalența omului, complexitatea eului, dialectica istoriei. Binele și răul se înfruntă, succesiv sau concomitent, ca aspecte ale realului. Cu aceasta am spus că André Frénaud e un poet grav, că versurile sale concentrate sînt dramatice, că el caută căutîndu-și un sens, iar poezia sa este a acestei căutări, ca să nu spunem că e însăși căutarea; poezia căutării, poezia ca metodă de căutare. Altfel spus, lui André Frénaud îi e străină arta pentru artă, adoptînd lucid arta pentru om, iar căutarea nu e un scop, ci un mijloc, o metodă (firește, metodă nu în sensul lui Descartes, ci al lui Rimbaud). Și dacă expresia nu ar fi atît de modernă și dacă termenul de clasicism nu ar fi plin de atîtea definiții, l-am fi folosit aici; așa, ne mulțumim cu alt termen — rigoarea. Rigoare în urmărirea sinuozității afective, rigoare în potrivirea cuvintelor ponderate.

André Frénaud s-a născut la 26 iulie 1907 la Montceaules-Mines. (Informațiile biografice, din studiul introductiv al lui Georges-Emmanuel Clancier, la antologia publicată în „Poetes d'Aujourd'hui"). Deci un fiu al bogatei Bourgogne, țară a vinurilor, a vieții calme și a vitalității bucuroase. Orașul însă, după cum îl arată și numele, e miner: „burghezie de o parte, proletariat al minerilor, de alta (...) lume a luptei de clasă", scrie G. E. Clancier. Acest „cărbune al copilăriei" („Autoportret", 1946) a pus o pecete definitivă asupra poetului, sensibil mereu la luptele proletariatului, la dreptatea lui socială, ceva mai mult, la misiunea lui istorică. „La noce noire" e un poem al muncii industriale, al muncitorilor exploatați: al uzinei unde „moartea e mai dulce de trăit, în fiecare zi a vieții./ între ziduri între care omul se regăsește rău în fum..." Iar muncitorii „excavatori ai viselor" sînt „cei urmăriți", „cei ce caută și poate vor găsi". „Pașii lor singerează pretutindeni. Ei nu au încă nimic, acești vizionari..."

O altă situație biografică, individuală și colectivă, avea să-și pună pecetea pe opera poetului. Războiul, mobilizarea, prizonieratul în Germania hitleristă („Brandebourg"), evadarea, în 1942, angajarea în Rezistență. Sînt întîmplări ce nu se uită, ce creează solidaritatea, sparg carcera eului pentru totdeauna și dau naștere sentimentului de răspundere colectivă. Citind „Plîngerea regelui mag", Aragon scrie în „Poezie" 1942: „Iată un mare, unul din marii poeți francezi". Și alți scriitori ai Rezistenței — Paul Eluard, André Malraux, René Char — își exprimă, cu mijloacele potrivite epocii, admirația. Sentimentele iscate în lupta antifascistă nu au secat, ele fecundează mai departe opera lui André Frénaud. Și una dintre poeziile ce mi-au plăcut cel mai mult, „Enorma figură a zeiței Rațiunea", exprimă forța revoluției, în atîtea epoci învingătoare, apoi trădată de burghezie, înjosită, dar care e de neînvins: „Chem la Arme!" Ea învie din propria ei cenușă: „Cenușa mea piatră de temelie a nașterilor mele. Voi continua!" Revolta, de atîtea ori umilită, se ridică din nou: „cariatidă nerăbdătoare înălțată / de piscurile încă nevăzute ale bucuriei".

Poezia lui André Frénaud cunoaște tristețea, amărăciunea, și dacă adesea se îndoaie sub povara durerii, ea nu se frînge niciodată. Omul e în devenire, el este chemat spre bucurie. Intransigent cu el însuși („Îmi sînt inacceptabil!") nu ocolește suferința, singurătatea, disperarea, dar, trăindu-le din plin, le înfrînge, le depășește. Tensiunea spre bucurie, solidaritate, speranță, e permanentă. Poetul se neagă, dar nu abdică, ridicîndu-se mai întărît din suferință: „Și continui în durată ce mereu reîncepe". Prăbușindu-se uneori, el se reculege, se ridică și merge mai departe, după lumina stelei „ce arde în sîngele meu". Și dacă, uneori, se-nverșunează împotriva sa însuși, e doar pentru a se depăși. Credem, că, de fapt, ceea ce urmărește această dialectică pasionată a negației și afirmației, a depresiunii și plenitudinii, este depășirea accidentalului, a individualului, spre atingerea umanității omului: „negîndu-se încet se ridică / un om purtător de lumină". Acest prim contact cu poezia lui André Frénaud e, desigur, firav. Îl completează tălmăcirile vecine, ale lui Tașcu Gheorghiu. Ne exprimăm încredințarea că poezia lui va fi mai larg și mai profund cunoscută de cititorul romîn.

Paul GEORGESCU

memorie străveche

Lui Jean Bazaine

Și de pe-acum proptit cu fruntea-n piatră
de un mileniu-mi amintesc
de Franța tînără suită pe coline
de supa groasă și de vîrtejurile de apă stătătoare
de-ogoarele cuprinse-n pădurile-adîncite
de-ntîiele culesuri de vii, de noii premianți
de lumina mirată de luna plină
de strălucirea matinală a conacului și-a țarinii
de perele-n spalier și iazurile-ncremenite
de corbii strejinopți și țipetele lor de spaimă
de focul ce zburase din fecioara biruită
de zăpada pe ciulini în care te afunzi
de zori viclene și de asfințituri jilave
de soarele mare-nverzind păduri și munți
de lunga cutezanță a străbunilor
de cizelura fină-a lemnului lucrat
de abdicări și de onoare
de moartea foarte veche
de suferința cotidiană
de dragostea amară
de fericirea pală
de adînc de mine cît umbra sub frunză.

19—20 ianuarie 1957

zoologie războinică

(pentru oameni mari)

Spaima a stins gingașa lumină ce licăre-n inima greierului.

Antilopa de toamnă care nu vrea să moară
în perlele blănii i-am numărat lacrimile
Ai milă de vite negru zeu al războiului
Vacile care urăsc trenurile blindate
zebrele vexate necunoscîndu-și incert
podoabele-n oglinda tankurilor pătate
zbîrlirea flăcărilor din coada veveriței
necinstita concurență făcută cuiburilor de iepuri
sau lucrărilor de transeie-ale cîrtiței
Nu te-nfrupta din fragezii porumbei călători
patimă ne:mpărtășită de soldatul colombofil
Nu jigni boul mare și alb onoarea șeptelului nostru
rumegătorul acesta nu suportă nici conservele nici să i se spună maimuță
Și nu trezi fără veste cu urlete de sălbatec
fiarele care dorm șase luni pe an în temei
cu botul în blănile lor și care visează

Și mai ce? Ai milă și de noi oamenii ăștilalți
și păstrează de pildă nevesti-mi pe tatăl copiilor ei.

(Octombrie 1938)

am zidit casa ideală

Elisabethei Rohmer

Mi-am ridicat din piatră tare casa mea
ca să se nască puii de mîță în casa mea
ca să le fie bine șoarecilor în casa mea
ca să se strecoare porumbeii în ea ca miezul orei să se pîrguie bine

cînd sori groși clipesc prin unghere
ca în ea copiii să se joace cu cine știe cine
vreau să spun cu vîntul cald cu castanii

De aceea n-are acoperiș casa mea
nici tu nici eu nici dumneata casa mea
nici robi nici stăpîni nici de ce nici așa
nici statui nici pleoape nici frica
nici arme nici lacrimi nici religia cuiva
nici arbori nici metereze nici nimic doar să ridem
Iată de ce-i atît de bine zidită casa mea.

cuvintele poemului

Atît de-ngustă falia de unde glasul țîșnea
atît de istovitoare clădirea presimțită
atît de fierbinți monștri, teribilă armonia
atît de departe drumul, atît de vie rana
și atît de străjuită noaptea.

Ar trebui să fie exacte și-ndoite
recunoscute, limpezi, în veci neîntîlnite
ieșite, reținute, țîșnite din abis
strînse ca niște boabe în gura unui șoarec
strînse precum sămînța în spicul nedeschis
secrete ca rigoarea
ce-aprinde-n raze pomii-nfloriți din Paradis
cuvintele poemului.

Ianuarie 1962
(Poeme inedite)

În românește de TAȘCU GHEORGHIU

Sculptură în fildeș, operă a artizanilor din statul Kerala (India)

CONSEMNĂRI

Revista Literaturnaia Ucraina *a publicat recent o recenzie despre ediția completă a* Cobzarului *apărută la București, în tălmăcirea lui Victor Tulbure. După ce se amintește că au fost publicate, în presă și în volum, numeroase traduceri din lirica lui Șevcenko datorate unor poeți romîni valoroși,* Literaturnaia Ucraina *se referă la această ultimă ediție scriind: „De curînd, Editura pentru literatură universală din București a publicat într-un tiraj de masă, o ediție nouă și completă a* Cobzarului *în excelenta traducere a lui Victor Tulbure. Volumul apărut în condiții grafice excelente se deschide cu un autoportret al lui Șevcenko. Comentariul documentat și la un înalt nivel științific oferă cititorilor romîni posibilitatea înțelegerii mai aprofundate a creației nemuritorului poet, a bogatului conținut de idei al operei acestuia.*

Victor Tulbure a depus o muncă îndelungată pentru realizarea traducerii operelor lui Șevcenko, consacrînd acestei opere mulți ani...

„Folosind sonoritatea și bogăția stilistică a limbii romîne el a redat sensul profund revoluționar și măiestria poetică neîntrecută a versului lui Șevcenko. Cea mai realizată traducere o constituie Haidamacii *și* Cobzarul. *Tulbure a căutat să redea cu măiestrie bogăția de idei, structura ritmică, muzicalitatea operelor nemuritoarę ale lui Taras Șevcenko.*

Recenzia se încheie cu cîteva referiri privind studiul introductiv al lui Mihai Beniuc: „Subliniind caracterul popular și umanismul creației Cobzarului, *scriitorul romîn arată că Șevcenko a fost un deschizător de drum în literatura ucraineană, că a fost „un artist proeminent" și unul dintre cei mai reprezentativi poeți ai lumii".*

COMITETUL DE REDACȚIE

Teodor Balș; Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct); **S. Damian; Ștefan Gheorghiu** (redactor șef adjunct); **Eugen Simion; Tiberiu Utan** (redactor șef); **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

40 133

REDACȚIA: București — B-dul Ana Ipătescu 15 Telefon: 12 94 44; 12 74 26; 11 39 36 ADMINISTRAȚIA: Șos Kiseleff nr 10. Telefon 18.53 90. ABONAMENTE: 3 luni 6,50 lei; 6 luni 13 lei; 1 an 26 lei.
Tiparul Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu 23—25